

KROKSHULTSBYGDEN

UNDER 1900-TALET

Innehåll

Förord	4
Folk och boende i Krokshults by under 1900-talets första årtionde	5
Laga skifte på Krokshult 1, även kallat Krokshults Norrgård.....	11
Byggnader	14
Historien om en glasveranda.....	17
Omsorg, vård och samhällets insatser.....	26
Forska kring ditt hus.....	32
Kalas och högtider.....	33
En vänlig inbjudan	35
Begravningar	36
Kafferep.....	38
Husförhör	39
Bröllop.....	39
Att hägna gårdsgård	41
Barn- och ungdomstid	43
Ungdomstid	47
Björkedrag.....	50
Kärleksbrev:	51
Nästan sanna historier	52
Seder, traditioner och skrock.....	54
Världskrigen	55
Hemmets modernisering	57
Försvunna ljud.....	58
Bilder av det förgångna	59
Dialektord.....	61
Krokshults natur- och kulturresevat.....	64
Krokshultsbygdens vandringsled	64
Byalaget.....	65
En natur- och kulturstig i Träthult.....	66
Hur blir det i framtiden.....	67
Källor:.....	70

Förord

Vi har härmed kommit till den sista delen i trilogin **Krokshultsbygden under 1900-talet**. Inledningsvis uppmärksammar vi byn Krokshult vid 1900-talets början med en historisk vandring och en presentation av det sista skiftet. Vi uppmanar gårdsägare att nedteckna namn på åkrar, ängar etc. för att inte namnen ska falla i glömska.

Innehållet berör också sådant, som låg vid sidan av det dagliga arbetet. Man skilde starkt mellan helg och söcken. Fester och kalas var välkomna avbrott i den grå vardagen. Vi beaktar de nymodigheter i hushållet, som kom husmödrarna till del, men även sportsliga aktiviteter samt barns och ungdomarnas förströelser.

Avsnittet om byggnader, vilka var nödvändiga för liv och arbete, tar också stort utrymme. Här vill studiegruppen att du som är husägare antar utmaningen att själv dokumentera ditt hus liksom andra intressanta byggnader.

Dialekterna håller på att försvinna i vårt land. Vi har samlat ett antal dialektord, som kanske kan vara av intresse för både äldre och yngre personer. I självhushållningens tid hade man kunskapen och färdigheten att på egen hand framställa olika saker. Vi ska fördjupa oss i gårdsgårdshägnandet.

Vi hoppas att våra skrifter har gett dig inspiration att på egen hand dokumentera din del av bygden och önskar dig all lycka med detta arbete! I slutkapitlen berättar vi om byalaget och vandringsleden samt de sevärdheter som finns inom området. Allra sist tittar vi i kristallkulan för att få reda på hur det blir i framtiden i vår kära bygd.

Vi som deltagit i studiecirkeln vill rikta ett stort tack till alla som medverkat på olika sätt till att dokumentera Krokshultsbygden.

Krokshult i november 2012

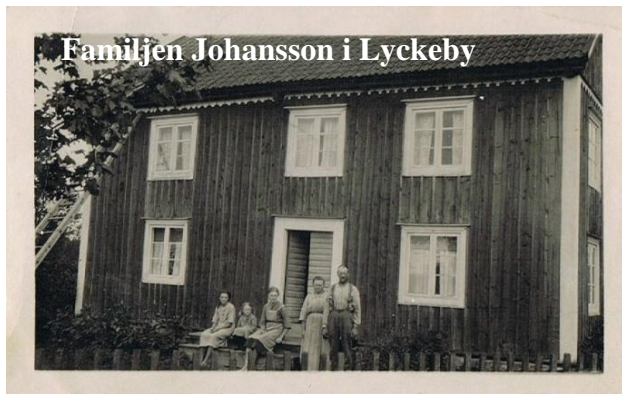
Siv Alge, Karl Johan Höckerdal, Bertil Karlsson, Sture Karlsson, Ingmar Ohlsson, Margareta Ohlsson, Veine Sjöö, Anita Svensson, Åke Svensson, Hazel Thunberg, Inga-Lill Wahlstéen och Inez Wigren

Bildtext till omslagssidan

Gärdesgårdshägnande i Träthult; Stig Karlsson
Glasveranda f.d. Einar Sjöö's fastighet
Vandringsledens informationstavla
Midsommardans vid Helgessons

Folk och boende i Krokshults by under 1900-talets första årtionde

Låt oss tänka oss att vi år 1909 gör en vandring genom Krokshultsbygden för att se vilka människor som då bodde på gårdarna och de andra boplatserna. Vi kommer från Åsjögle och stannar vid den

första gården i Lyckeby. Här träffar vi Karl och Hilma Johansson. De berättar att ställets förförre ägare Sven Magnus Svenssons familj splittrades genom olika utflyttningar till Amerika. splittrades. Under de åren dog en av sönerna. Det var i januari 1906. Samma år i maj skulle han ha fyllt arton år.

Vi frågar nu om det finns barn i huset. Så är visserligen inte fallet, men vi kan avslöja för läsaren att tre barn, Elsa, Gunborg och Enny¹, ska komma till världen här innan familjen 23 år senare flyttar över till Rosenholm.

Så kommer vi till nästa gård i Lyckeby. Här finns ägaren Albert Johansson. Han är ensamboende, säger han, för hans syster som var piga hos honom, flyttade till Sjö krok för ett år sedan.

Vi går vidare och kommer fram till byn och gården Gärdet. Vägen dit är ännu den rätta utfarten från Lyckeby. Här finner vi Karl Persson och hans fru Klara. Klara har sin bror Nikanor Wigren som gårdsägare boende på andra sidan stora vägen, där även hennes nu mer än nittioåriga mor Susanna finns. Av Karls och Klaras barn har tre emigrerat till

Amerika, medan två döttrar är kvar hemma. Den ende hemmavarande sonen, den tjugoåttåriga Albert², kommer att ta över fastigheten om nio år.

Vi följer så vägen mot Mörlunda och kommer upp till Gatbacken. I den första mangårdsbyggnaden på högersidan bor Nils Peter Petersson och Kajsa Lisa Olofsson, han 62 och hon 55 år. Av parets elva barn är nio kvar i hemmet, och bland dem den blivande gårdsägaren sextonåriga Erik³. Av den andra gatbacksgården har Nils Peter köpt hälften för några år sedan, medan den andra halvan nu och för framtiden ingår i Gärdet.

Den halvan av huset som tillhör Nils Peter är sedan ett år obebodd. Men i den delen som köpts till Gärdet sitter sextionioåriga Kristina Lovisa Nilsson ensam på sitt undantag. Hennes man Johan Erik dog genom olyckshändelse 1894. I Kristdala dödslängd går att läsa ”Han afled i följd av olyckshändelse vid Sörebo såg därvid ett hjul, som sprang sönder krossade hans hufvud. Förd till Kristdala kyrkotrakt för att få vård av fältskär och efterskickad läkare afled han där samma dag olyckan skedde”. Kristina Lovisas svärfar, som var gårdsägare i Åsjögle, tog som sjuttionioåring livet av sig elva år dessförinnan. Kristina Lovisas

¹ Enny Karlsson, Strängenäs. Dotter Siv Alge Kristdala

² Albert Karlsson, Gärdet. Sonson Bengt Caremalm, Malghult

³ Erik Nilsson, Krokshult. Systerdotterdotter: Else-Marie Thunberg, Krokshult

trettiofemårig son Axel Johansson⁴, som en tid under 1890-talet ägt gårdshalvan, kom förra året efter fem års vistelse i Amerika tillbaka till modern men har i år återvänt till USA. Fast redan om tre år kommer han att vara ägare av en annan gård i Krokshult (1:8). Hushalvan kommer senare att flyttas ner till Gärdets tomt och där bli undantagsstuga

På andra sidan bygatan vid Gatbacken finns två gårdar. Alldeles intill vägen finner vi Olof August och Karolina Nilsson. Olof August, som mest kallas Olaugust⁵, är bror till den förolyckade Johan Erik, som nämns ovan, och har alltså sin svägerska på andra sidan vägen. Av barnen finns bara den trettiofemåriga sonen Albin hemma. Han kommer att ta över gården om fem år. Äldsta barnet Augusta är gift med Oskar Wigren, som är bror med den redan nämnda Klara på Gärdet. Även en tredje gård fanns för några år sedan kvar på samma sida om vägen men har nu tack vare laga skiftet blivit placerad där förut Källehults husartorp legat.

På gården lite längre från stora vägen bor Nils Fredrik Nilsson, änklings sedan femton år. Två av hans sex barn bor hemma. Det är dottern Hilda, yngst i syskonskaran, och den tjugotreåriga Martin, som kommer att bli gårdsägare om tio år. Martin kommer dock inte att föra ägarskapet vidare i släkten. Istället är det två barn till Nils Fredriks halvbror Karl August i Stora Bråbo som blir de följande

ägarna. Den förste av dem är Karl Edvard Karlsson som senare flyttar till USA och tack vare det hamnar i Elsass-Lothringens skyttegravar under första världskriget. Gården i Krokshult kommer han att överta 1931. Den andre är hans syster Gunhild⁶. Vi går vidare mot mörlundahållet och efter ett drygt hundratal meter kommer vi till Paulilund, som finns på vänstra sidan vägen. Stället är avstyckat och ägs av August Olsson som bor i Amerika. Han är son till Olaugust och Karolina, som vi träffade alldeles nyss, och som kommer att flytta hit och bo som undantagsfolk.

Vi fortsätter och strax före Källehult vägskalet ser vi att det ett stycke till vänster om vägen finns ett boningshus. Det är Bygget, där skraddaren Johan Peter Persson och hans fru Kristina Sofia⁷ bor. Skraddaren är 66 år och hans fru är fyra år äldre. Barnen har lämnat boet och makarna kommer för sin del efter några år att flytta till "Skräddermors Kulle" under Krokshult och där båda gå ur tiden i november 1919. Så svänger vi in vänster på "Källehultegata" och där finns till höger om vägen stället Kantebo, öde sedan tre år tillbaka. Då flyttade nämligen den då sextioåriga änkan Johanna Lovisa Svensson över till Flohult tillsammans med sina söner Gottfrid och Karl August, den senare ägare av det stället. Gottfrid kommer senare att en kort tid bli ägare av Rosenholm.

Lite längre bort, nästan ute vid mörlundavägen finns Piparefällan. Här bor änkan Ida Sofia Persson, och stället kallas även för Idas gård. Ida blev änka för sju år sedan. Hon berättar att här växte den kände kristdalafotografen Axel Wallin upp på 1870-talet.

Strax före Källehult väljer vi vid vägskalet den vänstra vägen och kommer fram till den plats som fram till 1901 varit husartorp. Den siste husaren Adolf Fredrik

⁴ Axel Johansson, Krokshult. Sondotterdotter: Anna Wahlstéen, Oskarshamn

⁵ Olof August Nilsson, Krokshult. Sondotterson: Per-Erik Karlsson, Oskarshamn

⁶ Gunhild Andersson, Krokshult. Dotterdotter Ing-Marie Svensson, Krokshult

⁷ Dottern Judit Sofia gift med Karl Hammarquist Kristdala

Segergren flyttade från stället redan år 1900, och nu har detta torp blivit en av Krokshults bondgårdar. Gården, som förut hade sin bebyggelse på Gatbacken, är efter det 1905 avslutade skiftet utflyttad hit till Källehult, men byggnader blev det alltså i det fallet onödigt att ta med.

Vi går tillbaka till det nämnda vägskälet och fortsätter istället upp till den andra gården i Källehult. Det är Tilda Eleonora Svensson som inhyses här med sina sex barn. Hon flyttade hit förra året med sin man Nils Peter Alfred som blev arrendatorer på stället men dog i juli detta år.

Ägaren av stället är Axel Ludvig Petersson på "Kroa" i byn, och egentligen är boplatsen ett torpställe som i praktiken sammanbrukas med en mantalssatt gård. Även den gården är genom skiftet utflyttad hit, och även här blev det alltså onödigt att ta med byggnader. Om sex år kommer Albin Thörn att köpa fastigheterna och flytta hit.

Vi vänder och går samma väg tillbaka. När vi passerat Gärdet, svänger stora vägen åt höger. Ett stycke efter svängen finns avtagsvägen till Åsjögle. Vi går in på den och passerar snart en ladugård, där den svänger åt höger för att sedan vika av lika tvärt åt vänster. Detta är en krånglig passage och snart nog kommer en ombyggnad att ske som placerar vägskälet mitt i stora vägens krök. Men den andra av de nämnda krökarna på Åsjöglevägen kommer att bestå mer än ett halvsekel. Vi fortsätter emellertid och kommer fram till gården Stackvallen. Där finner vi Karl Johan Larsson och hans fru Augusta Emila Eriksson⁸. De har än så länge två barn, fyraåriga Karl och ettåriga Valborg, som så småningom kommer att gifta sig med Einar Sjöo i Krokshult.

När vi nu kommer tillbaka till byn hittar vi tre gårdar nära varandra på vänster sida om vägskälet. På gården längst från stora vägen finns förre ägaren Karl

Nilssons familj. Gården har under kort tid bytt ägare tre gånger och den nye innehavaren Vilhelm Nilsson flyttade hit från Åsjögle förra året. På en av de två andra nämnda gårdarna hittar vi Vilhelms kusin, ägaren Adolf Karlsson, som för det mesta kallas Adel. Adel är ensamstående men i huset finns också förre ägaren Karl Magnus Svensson, hans fru Kristina. De två har undantag men hos dem finns även deras fyrtiosexåriga dotter Sofia Lovisa. Gården ligger inte precis mellan de två andra men har där en smal stängselavgränsad passage, som sträcker sig mellan mangårdsbyggnad och ladugård. Denna gränsbestämda trängsel kommer man under nästa årtionde att råda bot på genom det laga skiftet.

Dessutom kommer Adels gård efter en del år att köpas in av Vilhelm Nilsson⁹, och de två fastigheterna kommer efter honom att ägas och sambrukas även av Einar Sjöo för att sedan delas och sammanläggas med andra gårdar i byn.

På den tredje gården, som ligger närmast stora vägen hittar vi Lars Johan Olsson och hans fru Kajsa Lisa Nilsson. Gårdsplanen har gräns mot den halvan av byn som kallas Södergården. I stort är stora landsvägen gräns mellan byhalvorna, men här går gränsen längst vägen ett stycke in på Lars Johans Olssons sida. Därför har han köpt ett stycke mark av Wigren för att kunna få en utfart rakt framför boningshuset. Även den här krångligheten kommer att försvinna genom laga skiftet

⁸ Augusta Emila Eriksson, Sonsonson: Johan Larsson, Kristdala

⁹ Wilhelm Nilsson, Dotterson: Urban Vingsäter, Kristdala

för Norrgården. Hos Lars Johan och Kajsa Lisa bor också deras dotter Ester och dennes nyfödde son Valter. Men bröllopp ska det bli. Ester ska gifta sig detta år med Axel Johansson⁴ som vi redan berättat om. De kommer att äga gården och få ytterligare sex barn. Lars Johan är far till Karl Johan Larsson i Stackvallen, en gård som han tidigare ägt och där han också bott. Båda gårdarnas mangårdsbyggnader är byggda efter samma ritning.

Nu går vi över vägen och kommer in till Nikanor och Ottilia Wigren¹⁰. Bland de hemmavarande barnen finns Axel, som kommer att bli den nye gårdsägaren. Här bor också Nikanors mor nittioettåriga Susanna.¹⁰

Här fanns för en del år sedan skrivaren Nils Peter Wessling. Han bodde i det hus som genom skiftet blev mangårdsbyggnad på den wigrenska gården. Men Wessling försvann 1903. Efter att han under augusti det året varit synlig vid Finsjö fabrik, har han nu 1909 ännu inte kommit rätta, och han kommer att förklaras död av Tunaläns häradsrätt 1926. I Kristdala församlingsbok kommer att skrivas ”Spårlöst försvunnen den 5/8 03, helt visst då drunknad i Emån”.

När vi kommer ut ur huset har vi den gamla vägen upp mot gården Linden helt nära. Vi väljer att gå den och kommer efter ett tag fram till Linden som ligger till höger. På motsatta sidan ligger en gård som kallas Funtekullen. Den utgör hälften av en gård vars andra hälft nu tack vare Södergårdens laga skifte från samma ställe flyttats längre bort från byn, där den kommer att kallas Höganäs. I Funtekullen bor syskonen Tilia och Alfred tillsammans med sin mor änkan Maria Persson. Maria och Nils Johan Nilsson blev ägare av gården 1855. Syskonen kommer att bo kvar även efter moderns död 1913 men kommer 1931, då fortfarande som ägare, att flytta till Kristdala samhälle. Sedan

kommer gården att bli delad och ingå i andra fastigheter.

På Linden bor Lars Peter Dalgren, vars fru Klara Charlotta Olsson dog detta år den första juni. Fram till 1884 var Dalgren soldat för Krokshult och bodde på Grönmålen, där makarna fick flera barn. Men innan han blev ägare av Linden var han över till Amerika. Men Dalgren bor nu inte helt ensam på gården. Där finns sedan i våras Nils Peter August Lindberg med fru och barn.

Längre bort på vägen ser vi Höganäs. Här hittar vi August Svensson och Emma Persson. De är i femtioårsåldern och har sju barn i livet, två döttrar och fem söner. Sonen Josef var bara ett par år när han dog för tre år sedan. Av barnen kommer Karl Oskar och Henrik att bli ägare av Höganäs. Även deras bror Axel blir boende där till 1965, varefter ingen av de två bröderna finns i livet.

Efter att ha gått ett stycke längre kommer vi efter ett tag fram till Strängenäs. Här träffar vi Bror August Persson och hans fru Kristina Wigren, syster till Nikanor Wigren och Klara på Gärdet. Klaras man Karl Persson är bror till Bror August, ett så kallat syskonbyte har alltså skett. Av de sex barnen finns tre kvar hemma, bland dem Bror, som om tre år kommer att bli ägare av gården.

Lite längre fram kan vi svänga av åt höger och komma till Rosenholm som förr även kallades Oxudden, men där finns ingen hemma. Vi drar då slutsatsen att ingen flyttat in här, efter att Sven Johan Johanssons familj flyttade ut förra

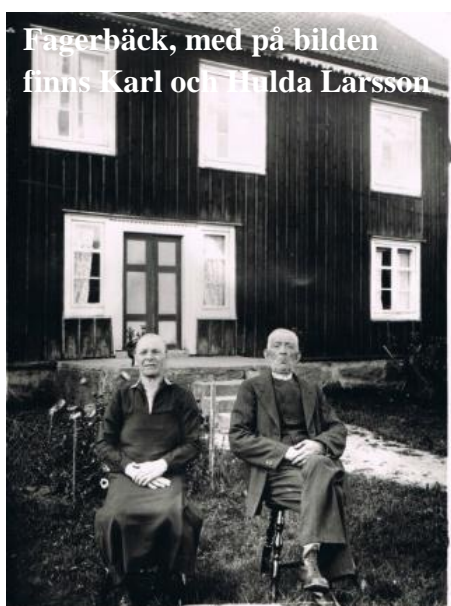
---

¹⁰ Nikanor Wigren, Sonsons dotter: Ingvor Hagman, Krokshult

sommaren. En gård i byn har genom det laga skifte som avslutades 1903 fått sin mark placerad här, detta med avsikt att inga hus ska behöva flyttas hit, men den förste ägare som kommer att bosätta sig här, Karl Johansson, kommer hit som först 1925.

Men för att träffa honom får vi gå vidare längst vägen bort från byn och stanna till i Flohult. Där bor han, hans mor Johanna Lovisa och hans bror, Flohults ägare Karl August Nilsson.

Om vi nu följer vägen ännu längre kommer vi till Fagerbäck, ett ställe som hör till Fallebo, men som ändå brukar räknas till Krokshultsbygden. Där finns Karl och Hulda Larsson¹¹ och deras barn femåriga Linnea och tvååriga Ingvar, den senare blivande gårdsägaren här och från 1960-talets början boende i Rosenholm.

Men nu vänder vi och går den långa sträckan tillbaka mot byn, men innan vi kommer fram till Funtekullen väljer vi den högra vägen. Den vänstra kommer att upphöra som väg men hundra år senare till en del ändå ingå som en mycket litet avsnitt av traktens vandringsled. När vi går förbi Funtekullen märker vi att gårdens

utfart finns här och att husen ligger närmare den här vägen.

När vi kommer fram till stora landsvägen igen hamnar vi på gården "Kroa", som är ett dialektalt ord för Krogen. Gården var nämligen gästgiveri de århundraden då Sveriges rikstäckande kommunikation på land utgjordes av delsträckor mellan vissa byar med värdshus. Bönderna hade skjutsplikt mellan gästgiverierna, där alltså uppehåll, hästbyte, förtäring och övernattnings kunde ske. Det här systemet kvarstod i Sverige ända till 1934, men i praktiken upphörde det tidigare.

På krogen hittar vi Axel Ludvig Pettersson¹², som är bror till Nils Petter Pettersson på Gatbacken som vi förut besökt. Axel Ludvig är nu i sitt andra äktenskap gift med Eugenia Nilsson från Systertorp. I första giftet finns dottern Hildur, som förra året gift sig med Adel Johansson och flyttat till Höckhult. De sju barnen i det nuvarande äktenskapet är fortfarande skrivna här. Bland dem finns Elna som om nitton år blir gift med Paul Lindén i Lidhult, ett ställe vi snart ska besöka, och så har vi Josef som blir näste ägare av gården här.

När vi går ut på stora vägen svänger vi åt höger och strax har vi på vänstersidan ett ställe som kallas Sällberget men som senare kommer att få namnet Eriksberg. Kanske bor det ingen här, eftersom det ser öde ut. Därför går vi några tiotal meter till och går in i byns affär, kallad Lidhult. Här träffar vi Karl Viktor och Emma Svensson¹³. Emma är Karl Viktors andra fru, den första var dotter till Petter Månsson som etablerade affären här för nästan femtio år sedan. I mer än sextio år till ska verksamheten komma att pågå, då till slut driven av parets två barn Gunhild och Signe. Av barnen finns nu fem söner och två döttrar kvar i hemmet.

---

¹¹ Karl och Hulda Larsson, Sondotter: Siv Alge, Kristdala

---

¹² Axel Ludvig Pettersson, Sondotter: Johan Olsson, Oskarshamn

¹³ Viktor och Emma Svensson, Sonsondotter: Karin Stenman, Oskarshamn

Smeden Karl-August Karlsson

På andra sidan vägen bor smeden Karl Gustav Svensson och hans fru Stina Kajsa Andersson. Parets enda barn, trettiofemåriga Karl August, kommer att fortsätta med arbetet i smedjan in på 1950-talet.

Längre bort längst vägen på högersidan ligger det som åtminstone senare ska bli känt som Björkhaga men som ännu under skiftet i slutet av 1890-talet benämndes Fårhagsplanen. Stället används som undantagsstuga för Krogen. När vi fortsatt och kommit nedanför backen har vi skolhuset på vänster sida. Här hoppas vi träffa läraren Otto Emanuell Aspán, men han har, får vi veta, under året flyttat till Äspenäs. På motsatta sidan av vägen finns ett hus som kallas Dickens men som egentligen heter Granliden. Huset står tomt sedan ett par år tillbaka, då Johan August Karlsson och Kristina Olsson

flyttade till Mörlunda socken med sina barn. Här kommer byns missionshus att bli uppbyggt om ett par årtionden.

Missionshuset

När vi gått ett litet stycke till har vi på högersidan byns sista bebodda hus. Det är Kvarnliden, där Lisa Katarina Fäktare bor. Hennes man Johan Fäktare dog 1895, och sedan har änkan bott ensam på stället fram tills för tre år sedan, då den femtiotvååriga urmakaren Karl Johan Johansson flyttade in. Hon kommer nästa år, då nittio år fyllda, att flytta till fattighuset. Han försvinner också det året från byn och blir häktad i Jönköping den 6 december. Ställets sista familj kommer därefter att bo en tid på stället fram till 1911.

Laga skifte på Krokshult 1, även kallat Krokshults Norrgård

Den sextiosexårige gårdsägaren Nils Peter Pettersson på Gatbacken anhöll genom skrivelse av 5 juni 1913 om att laga skifte skulle ske för Krokshult nr 1. I kyrkan lästes den 6 juli upp en kallelse till de berörda, som skulle samlas klockan nio den 21 juli. När så skedde hos sökanden Nils Peter Pettersson hade dock klockan hunnit bli tio. Där fanns nu förutom lantmätaren Harald Malmberg, godemän och får man anta även en notarie, sju av de åtta gårdsägarna. Saknades gjorde Albert Johansson i Lyckeby, och under hela skiftet var han för det mesta frånvarande vid mötena. De församlade fick bland annat uppläst för sig vad lagen innehöll angående laga skifte: ”jämligt etc. varder det - - - delägarne i skiftet förbjudet, ej mindre att, efter verkställd gradering å de ägor, som skiftas skola, flåhacka eller skumplöja och därefter bränna jorden eller bortföra matjord än äfven, därest skog eller bränntorfmosse å ägorne finnes, att skogen till afsalu eller svedjande och torfmossen annorlunda än till husbehof nyttja, innan förrättningen blifvit afslutat och tillträde af lotterna skett”.

I arkiven fanns ingen karta över Norrgårdens storskifte, och byns exemplar bestod endast av så illa medfarna delar, att materialet inte kunde användas. Men det framgick i alla fall att Krokshults Norrgård varit ett enda skifteslag vid förra skiftet.

Så togs frågan om uppmätningen upp. Alla gårdsägarna utom den sökande vägrade att delta i uppmätningen och stödde sig på lagen, som innehöll en möjlighet att vägra under skördetiden. Den skulle, menade de, sträcka sig in i september. Motargumentet blev, att i så fall kunde inte gradering av marken hinna påbörjas förrän året därpå. Men jordägarna gav sig inte. Mätningen sköts upp till hösten. men lantmätaren skulle då komma att kräva ersättning från jordägarna för tidspillan, även det gav lagen möjlighet till. Det ville ju inte sökanden betala, men jo, det ville de andra att han skulle göra. Hur det skulle bli med den saken sköts upp tills

räkningarna skulle skrivas ut. Det framgår av räkningen i slutet av skiftet att lantmätaren för fem dagars tidspillan tog ut femtio kronor. Denna första dags protokoll skulle efter granskning justeras klockan två. Pettersson skrev under, men den andre justeringsmannen Axel Johansson vägrade utan att ange något skäl att skriva under. Istället intygade då de två godemännen att beskrivningen stämde.

Nästan ett år senare, den 8 juni 1914, var även representanter från kringliggande hemman med. Ägorne var nu inmätta och den färdiga kartan visades upp. Nu gällde det gränserna runt skifteslaget, och den enda sträcka som parterna var oeniga om var gränsen mot Krösås söder om Kroksjön. Dagen därefter godtogs kompromissen att efter gradering dela det omstridda området mitt itu. Mot Åsjogle blev det samma dag vissa justeringar. Den 10 juni ville förrättningsmannen att gradering d.v.s. värdering av de olika markerna skulle ske. Men då skulle ju den växande rågen bli nedtrampad och dessutom kunde många små stenar inte synas. Men för att kunna gå emot lantmätaren fordrades i det fallet att samtliga hemmansägare i skifteslaget förenade sig om uppskov i skiftet, vilket alltså inte skedde. Dessa händelser skedde i skuggan av den världspolitiska dramatiken. Den 28 juni mördades den Österrikiske tronföljaren och en månad därefter utbröt det första världskriget.

I Krokshult gjordes ett markbyte mellan Krokshult nr 1 och nr 2. Gränsen mellan hemmanen gick i stort sett längst landsvägen, men vid den stora kröken i byn sträckte sig den wigrenska gården längst vägen på norrgårdens sida. Mot detta fick Wigren ett område på samma sida vägen men beläget strax ovanför backen vid skolan. På grund av graderingen av ytorna blev Nikanor Wigrens nya område ungefär tre gånger så stor som den bortbytta.

Efter en del möten fram mot hösten blev det nya sammankomster i februari

1915. Nu visades hävdeförteckning, alltså den genomgång av alla ägarnas dittillsvarandes olika skiften. Man diskuterade undantag för gemensamt behov, och olika önsknings om förbehåll och annat framfördes. Tydligt hade lantmätarens utkast om de nya gränserna nu blivit tämligen noggrant framlagda, eftersom protokollet, trots sin sakliga stil, tyder på en ganska uppbragt stämning från en del av jordägarna i skifteslaget.

Den 7 maj var man ute och tog rätt på gemensamma grustag och den 8 maj blev det många krav och invändningar mot olika delar av gränsförändringen. Den 21 juni gick kraven igenom, men de avvisades nästan fullt ut av förrättningsmannen. Utstakningen av gränserna blev sedan gjord och avslutades den sista juni.

Vid ett laga skifte tvingas vissa gårdsägare att flytta sina hus från den tätbebyggda bykärnan till en annan plats. Den 1 juli uppskattades kostnaderna för husutflyttningen. Ett mandagsverke värderades då till 2 kr och 50 öre men ett murar- eller snickardagsverke till 4 kronor. Ett dagsverke med häst och karl värderades av vissa till 4 kronor och av andra till 4 kronor och 50 öre.

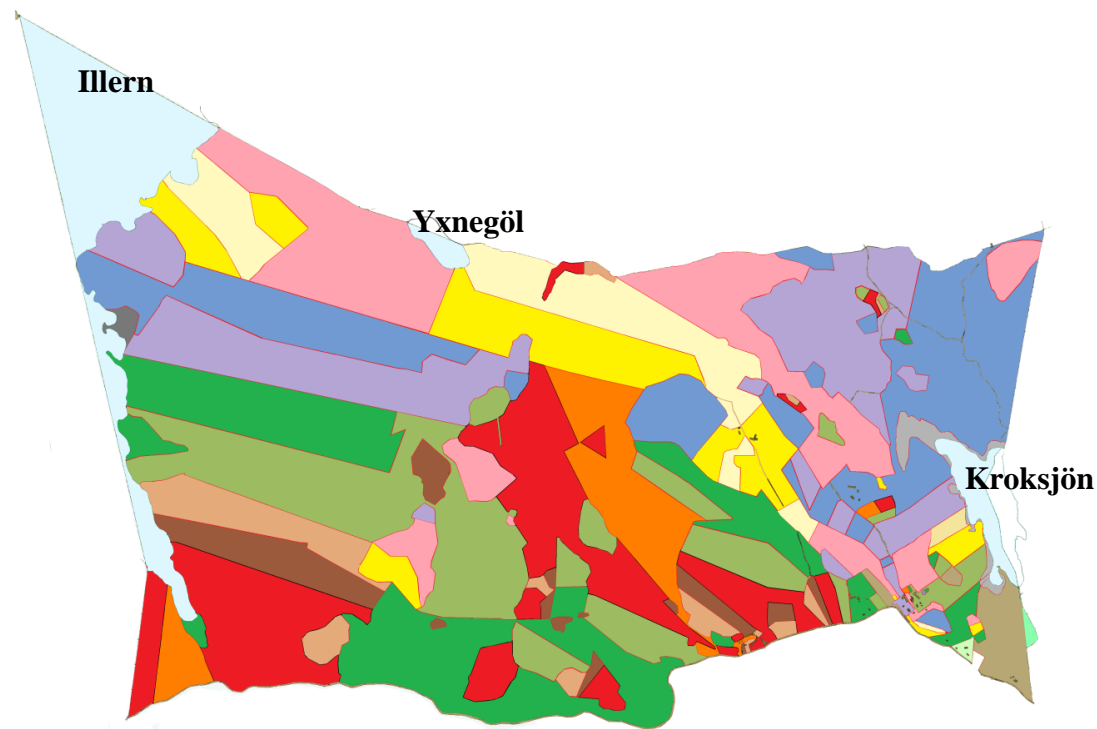
På Krokshult nr 2 var det frågan om två gårdar. En gård på Gatbacken ägdes dels av Nils Peter Pettersson där och dels av Karl Johan Persson på Gärdet. Mangårdsbyggnaden var tvillingstuga och ägdes av båda. Den ena halvan kom att flyttas ner till Gärdet och är nu det mindre bostadshuset där. Men mellanväggen bestod av enbart bräder och fick alltså byggas upp även på den kvarstående halvan. För det skulle Pettersson erhålla 200 kronor. Karls Perssons flyttning, som också gällde andra hus beräknades kosta 1015 kronor och 22 öre. Vid Åsjögle vägskäl fanns tre gårdar på norrgården. Av dess ägare ansågs Adolf Karlsson ha den minsta kvarboenderätten, vilket baserades på en värdering av husens

sammanlagda skick och värde. De husen planerades nu att flyttas till ett området vänster om början på Åsjölevägen (sett från Kristdalavägen), detta till en beräknad kostnad av 2 066 kronor och 67 öre. Fem av bönderna blev också tvungna att flytta sammanlagt fjorton ängslador till en beräknad kostnad av drygt 297 kronor. Det låter ju billigt för oss men jämför då med den nämnda dagslönen på 2 kronor och 50 öre.

Till summan erhöles hälften som statsbidrag, vilket alltså delades ut proportionellt på de som skulle flytta sina hus. Den halvan av summan som bönderna själva skulle stå för delades upp på gårdarna efter deras yta men justerades därefter också med hänsyn till hur stor nytta de olika ägarna hade av flyttningen. Efter ändring i skiftet som bestämdes av ägodelningsrätten kom dessa siffror att ändras i viss utsträckning. Totalkostnaden för skiftet (alltså förutom husflyttningarna) beräknades till 3 197 kronor och 17 öre. Vid mötet den 2 augusti 1915 förklarades skiftet avslutat.

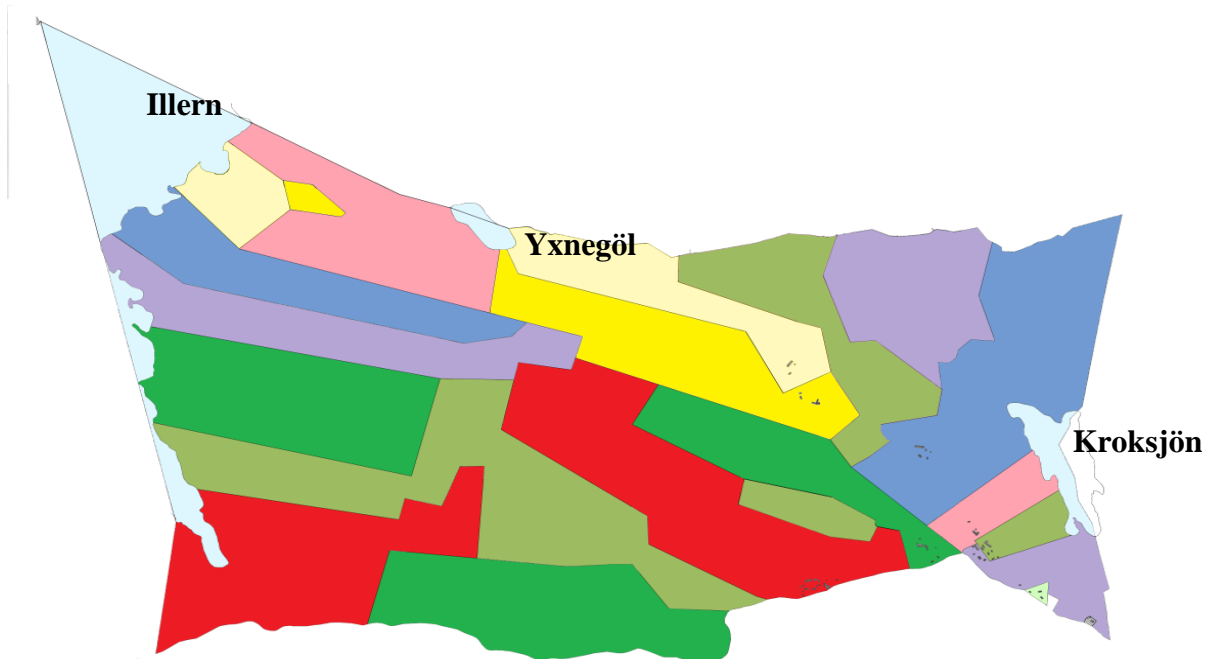
I september samma år lämnades klander på skiftet in av N.P. Pettersson, Adolf A. Karlsson, Vilhelm Nilsson, C.J. Karlsson, Axel Johansson och Albert Johansson. Tunaläns härads ägodelningsrätt sammanträdde i byn 1916 med början den 19 juni. Även här var Alber Johansson i stor utsträckning frånvarande. I utslaget 21 juni beskrivs vissa beslutade ändringar av gradtalen, vilket mestadels ersattes med ändrade gränser på vissa ställen, men mycket renderade också i avslag. C.P. Persson och Albert Johansson överklagade och fick ett utslag från Kungliga Maj:t 16 maj 1917. Persson fick avslag och Johanssons besvär lämnades utan förändring, eftersom han lämnat in sin skrift i endast ett exemplar. Tydligt kunde den senare återkomma med skrivelse i två exemplar, vilket tydligt aldrig skedde.

Före laga skiftet

Kartorna visar förändringen som Krokshults norrgård (Krokshult nr 1) genomgick vid laga skiftet, som påbörjades 1913 och avslutades med ett utslag från Kungliga Maj:t 1917. Varje fastighet har sin egen färg, och dessutom är tre vatten medtagna, nämligen byns del av Illern, Yxnegöl och Kroksjön.

Efter laga skiftet

Byggnader

Mangårdsbyggnader

Låt oss ta en titt på hur man bodde i trakten.

Byggnadsstilen i Krokshultsbygden skiljer sig inte från omgivande trakter. I äldre tider placerades gärna husen på en höjd, kanske direkt på berggrunden. Det finns ett gammalt ordspråk som säger: ”Där inte plögen kan gå, där inte lien kan slå, där ska hus stå”. Då slapp man sättningar i byggnaden. Timrade hus förekom ett stycke in på 1900-talet. Först måste lämpligt timmer utväljas. Det var övervägande furuträ, som användes till bostadshusen. Bilningen tog lång tid och krävde yrkesteknik, och ofta kom gammalt virke till användning vid nybyggen. I regel fick husen stå obehandlade ett antal år eller ibland rödfärgade för att sätta sig innan bräderna spikades på. Knutskallarna kläddes också in. Vid senare renoveringar har dessa sågats bort. Mangårdsbyggnaden i Stackvallen blev dock aldrig brädklädd.

Timrat hus med knutskallar

Väder och vind tär självklart på timmerstockarna. Istället för brädfodring kunde husen förses med vit rappning,

fästad med träpluggar inslagna i timret. Ett fotografi från år 1917 visar att det åtminstone fanns ett hus med denna utsida. Det var mangårdsbyggnaden på Gärdet i Krokshult.

Senare togs rappningen bort och ersattes med bräder. Knutningstekniken har ändrats över tiden och ger möjlighet att tidsdatera ett hus. I de renoverade husen är det tyvärr inte möjligt att se timmerstockarna. Vid 1900-talets mitt lanserades plattor av eternit (”fattiglappar”) som nytt och underhållsfritt fasadmateriäl. Flera hus försågs med detta material, som hade begränsad livslängd och har nu ersatts med stående bräder. Eternitplattorna innehöll asbest.

När ett hus skulle flyttas, plockades det ner bit för bit och byggdes upp igen. En del av 1700-talshusen var envåningshus och har byggts på senare. Det finns ett mindre antal byggnader från det århundradet. På 1800-talet dominerade tvåvåningsbyggen. Storleken på husen var oftast en spegling av gårdens storlek.

I de äldsta husen är det låg takhöjd, cirka två meter. Under senare delen av 1800-talet ökades höjden, och detta kan vara fingervisning om husets ålder. Men det finns fallgropar ibland. I Träthult finns ett bostadshus med låg takhöjd som enligt uppgift skulle vara uppfört på 1880-talet. I

samband med ”laga skiftet” flyttades emellertid huset till sin nuvarande plats. Det har alltså funnits på en annan plats tidigare. På 1880-talet var takhöjden ofta över två och halv meter. Takstolarnas utseende stämmer dock med 1880-talet.

De äldsta husen hade mullbänksgrund. Sockeln var låg och utan ventilation, och det fanns inte någon krypgrund. Mellan jorden och golvet fanns björknäver som fuktskydd. Det var en gammal form av ”jordvärme”.

I Krokshult finns ett äldre k-märkt hus från tidigt 1700-tal med tillbyggd källare på ena långsidan och ingång inifrån. Tanken var kanske att förhindra ovälkomna besök eller att slippa gå ut för att hämta matvaror. Från en smal dörr invid köksspisen leder en stentrappa ner till källaren. Huset har stått obebott sedan 1930. Och så fanns torpargrunden med visst kryputrymme. Nu kom en trossbotten med sågspån som isolering. Vid timringen placerades grundstenar i hörnen och vid andra knutningar och var nedgrävda till frostfritt djup. Mellan grundstenarna staplades upp stenar för att få grunden heltäckt, i skarvarna lades kalkbruk för att ytterligare täta. Dessa torpargrunder är idag ofta putsade med cementbruk. I vissa hus med sluttande mark var det en mindre källare under huset, ibland med ingång utifrån eller från en lucka i golvet i något rum, oftast köket.

I slutet av 1800-talet började man använda huggen sten för grunden, och nu

gjordes grunden högre och försågs med bättre ventilation. Som regel var det stensättare, som svarade för sådant arbete. Det fanns en hel del personer i trakterna som specialiserats sig på detta hantverk. Martin Svensson från Smedserum var en av dessa skickliga utövare. Det verkar som om stensatt grund förekom längre på landsbygden än i tätorter. Det finns exempel på denna grundstomme in på 1930-talet. I husgrunderna kan man se borrhålen, där islagna kilar spräckt stenarna. Det är lätt att upptäcka skrotsten från sådan verksamhet i närheten av bebyggelsen.

Yttertaket är uteslutande av sadeltaksform, vilket passar bäst för vårt snörika klimat.

Först var det ryggåstak, vilket innebär att långa, kraftiga rundstockar bär upp yttertaket. I ett mindre hus går de från gavel till gavel. I längre hus skarvades de där det fanns en skiljevägg. Under 1800-talet kom takstolar. Övergången är flytande. Takstolar från 1800-talet var hopfogade med träpluggar. Vid takfoten fanns ett knä ibland. Ett stycke in på 1900-talet började man spika ihop delarna. Takbeläggningen var allmänt stickor långt

in på mitten av 1900-talet. Det var folk som åkte runt i bygderna med en stickhyvel, driven av en fotogenmotor. Wilhelm Nilsson i Krokshult hade egen hyvel. Stickor till lagårdstak hyvlades på den i slutet av 1930-talet. Det fanns sådana maskiner även vid vattensågarna. Det äldsta takteglet, som lades ovanpå sticktaket, var oftast trapetsformat cementtegel, kanske tillverkat i utkanten av Kristdala. Falu rödfärg hade redan på 1800-talet kommit allt mer i bruk. Färgen skulle efterlikna tegelhusen i staden. Några årtionden in på 1900-talet ändrades byggtekniken, även om övergången är flytande. Man började använda hyvlade och spontade plankor, som restes på grundsyllen. Sågsån fylldes i ett mellanrum för isolering. Missionshuset byggdes på detta sätt på 1930-talet. På 1950-talet gjordes bostadshuset med regler och isolering. Det fanns sågar i Åsjögla och Pukemåla. Adolf Johansson i Höckhult hade en ångsåg vid Smedserums vägskäl. Från 50-talet och framåt betjänades bygden av hemmasågar i Grytviken och Krokshult. Några årtionden in på 1900-talet började cement och betongblock att användas för grunden. En ny yrkesgrupp specialiserade sig på den tekniken. Hus från 1930-talet byggdes ofta med brutna sadeltak, vilket ökade takytan på övervåningen.

En annan nymodighet var frontespis, som var en gavelliknande utbyggnad på hustakets långsida. I början av århundradet satte man till en glasveranda på husens långsida. Dessa tillbyggnader med tydlig snickarglädje

blev mycket populära. Glasverandan var finingången vid kalas. I glasverandan umgicks man kanske över en kopp kaffe. Vid åskväder satte man sig där enligt några berättare. Men det fanns också problem. Ommålning och underhåll var tidsödande. På sommaren var det för varmt och på vintern motsatsen. I många fall har glasverandan byggts in och isolerats. I Krokshult finns fem glasverandor bevarade. Beijer i Kristdala gjorde på beställning delarna till verandan, men den kan också vara tillverkad av en lokal snickare.

Antalet skorstenar berodde på husets storlek. I varje rum skulle det finnas en eldstad. Ett mindre hus hade bara en murstock i mitten. De äldre murstockarna var omfångsrika och var murade med stenar. De olika rökgångarna mynnade längst upp i en enda öppning. Innerväggarna i timmerhusen är också intressanta.

Det förekom lerklining, puts, papp och tapeter. De många lagren av tapeter är en del av husets historia. Nedtill kan finnas en plankvägg. Innertaken bestod ursprungligen av bräder. Senare kom paneltak och pappspända tak. När papptaken blev dåliga spikades det upp masonitskivor i mitten av 1900-talet. I skarvarna fästes ett rutnät av tunna lister.

Idag finns nästan uteslutande ”åretruntfönster”. Innanfönstrens tid är förbi. Deras isolerförmåga kunde mäta sig dagens isolerfönster. Under 1930-talet skedde en del förändringar. Tidigare fanns handblåst glas i de spröjsade bågarna. Det äldsta glaset var klart grönt och därefter en mera ljusgrön färg och slutligen vit färg. På 1930-talet kom det maskintillverkade fönsterglaset och spröjsen försvann ofta i bågarna. De dubbelkopplade fönstren dök upp senare. I gamla hus var man noga med symmetrin. Ibland sattes därför blindfönster in för helhetsintrycket. Beslagen på fönstren ger också en fingervisning om ett fönsters ålder. Även om ett hus är renoverat kunde det gamla

vindsfönstret lämnas orört. I fönsterbågarna var det utvalt furuvirke.

Dörrspeglarnas utformning skvallrar också om husets ålder om de är ursprungliga. Dörrarna målades med ådringsteknik. Gångjärnen och låsen har ändrat utseende från 1700-talet och framåt. De äldsta låsen var av kammarlåstyp.

Det är lätt att avgöra plankornas ålder i golv och tak. De äldsta var breda, tjocka och inte särskilt långa. Det var långt mellan golvbjälkarna så det behövdes kraftigt golvvirke – oftast mer än två tum. Före spontningen som gjordes med särskilda handhyvlar, förekom trätappar vid sammanfogningen. Plankorna spikades fast med smidd spik, vilket gav ett dekorativt intryck. På nyare trægolv skråspikade man i sponten.

1700-talsdörr med ådringsmålning

Historien om en glasveranda.

Det handlar om en veranda, som byggdes till ett 1800-talshus. Exakt byggår kan inte säkert anges. Den finns med på de gamla svartvita bilderna. När huset renoverades på 1980-talet togs verandan bort. Det hände på många ställen i bygden. Fönster och dörrar mm lades in i uthusen. Historien

kunde ha slutat så, men den nuvarande ägaren Stig Karlsson har återställt mycket av det gamla. Så nu har verandan med nygjord snickarglädje kommit på plats igen. Det är en glädje för både ögon och sinne att beskåda den nya skapelsen.

Gamla verandan på 1930-talet

Nya verandan av idag.

Bostaden och tillhörande byggnader

När 1900-talet började var köket husmors viktigaste arbetsplats. I äldre kök fanns skänkar och väggfasta skåp. Skafferiet kom senare. Man använde källare för kylvarorna. I köket åt man. Barnen läste sina läxor här. Husmor vävde och gjorde olika handarbeten. Bonden hade kanske någonting att laga eller tillverka. Järnspisen hade installerats. Det var en nymodighet som betydde mycket, en milstolpe i bostadens utveckling. Järnspisen blev inte som härden den självklara medelpunkten. Där lagades maten och den gav också värme men inte ljus. Spisen kunde köpas hos en järnhandlare, och Norrahammar och Huskvarna var bland de vanligaste fabrikaten. Familjen i Stackvallen var först med att skaffa järnspis i Krokshult. Det var vid sekelskiftet 1900. Spisen finns fortfarande kvar och är i brukbart skick. Bakugnen behölls länge och användes till storbak. Kvinnorna var vana vid att baka stora satser, eftersom det åts mycket bröd. Kakorna slogs in i gråpapper och förvarades svalt. Efter brödbaket kunde man lägga in "färris" och elda igen. Temperaturen höjdes och man bakade vetebullar. På eftervärmen kunde skorpor torkas.

Köksspis i Stackvallen

Med järnspisen kom nya kokkärl och redskap men också fotogenlampan för belysningen. Fotogen blev en stor säljvara i lanthandeln. Den var dyr så man fick vara sparsam. Köket var länge sovplats för många personer. Familjerna var stora

längre tillbaka. Man låg tätt tillsammans, kanske tio personer i samma rum.

Siv Alge:

Köket användes till mera än till matlagning och måltider. Jag minns att min far använde köksbordet som arbetsplats när han, framförallt om vintrarna, höll på med lövsågning. Han satte fast lövsågen på köksbordet.

Klocka i lövsågsteknik

Mönster till lampor, ljusstakar, klockor hittade han i Allers Veckotidning, där mittenuppslaget innehöll ett mönster till lövsågsarbete. De utsågade delarna limmades sedan ihop. Limmet kokade han i en kastrull på spisen. Limmet luktade förfärligt.

Den stora salen var det rum som användes minst. Vid jul och kalas värmdes den upp och utnyttjades. Annars blev salen mest ett förråd och kylrum för matvaror under den kalla årstiden. Det var finrummet och här fanns möbler, som oftast tillverkats av snickare i trakten.

Salen i Träthult

Det fanns dessutom några sovrum. På övervåningen fanns "nattstuga", ett stort rum, som främst användes för gäster. Andra rum på övervåningen beboddes oftast på sommaren.

När husen senare moderniserades gjordes flera sovrum. Salen var trots allt länge finrummet.

Badrum tillkom senare och betydde mycket för den personliga hygien. På 1950-talet renoverades ett flertal hus och moderniserades. När Tv:n blev mittpunkten i familjelivet fick den kanske ett särskilt rum. Framför soffan kom ett TV-bord med den flätade TV-kannan.

Vinden var för det mesta oinredd. I äldre hus saknades garderober för kläder. Ofta hängdes finkläderna där uppe. Uttjänta saker lades där. Det går säkert att hitta mycket från svunna tider.

Tvillingstuga i Träthult

Detta hus byggdes under 1700-talet av Meurlingsläkten för att vara bostad till brukarna av prästernas stora gård. De ägde två tredjedelar av byn. Det lär ha varit så att endast en arrendator bodde där. När Carl Meurling sålde ut gården delades den upp på fyra bönder – två i varje tvillingstuga. Huset har fortfarande två lägenheter som är åtskilda från varandra. De flesta tvillingstugor har byggts om till enfamiljhus. En kuriös detalj är stenpelarna som håller upp kåporna i de båda köken. De har en gång funnits i Kristdala gamla kyrka. Yttertakets bärs upp av ryggåsstockar, som hör till 1700-talets byggnadsteknik. Övervåningarna har inte renoverats i större omfattning. Där är golv och tak de ursprungliga. Även dörrarnas utseende bär den tidens kännemärken. Köken förstörades genom en snedtagsutbyggnad år 1919.

Tvillingstugan på 1950-talet

Taket hade då cementtegel. På 60-talet blev det byte till grön plåt och idag är det tvåkupigt lertegel. Vid vägskälet fanns mjölkbryggan.

Prästernas mangårdsbyggnad (nuvarande grannhus) var också tvillingstuga med en gårdsägare i varje ände. När Sven August Larsson flyttade till Smedserum i början av 1900-talet blev den bostad, där det tidvis bodde flera generationer i samma hushåll. Det har funnits ytterligare en tvillingstuga i Träthult, men den revs på 1940-talet. Orsaken till att bygga tvillingstugor kan vara flera. I Träthult blev de nyttjade vid klyvningar av hemman.

Den första moderna villan

Här vill vi berätta om ett nybygge, som på olika sätt skiljer sig från övrig bebyggelse.

Höckhult

År 1942 revs det gamla huset hos Adolf Johansson i Höckhult, och ett nytt och större uppfördes på samma plats. Byggnaden ritades av en arkitekt och byggdes i s.k. funkisstil. Först grävdes marken ut för ett helt källarplan. Detta arbete utfördes av grundläggjarlaget från trakten. Utanpå betongväggarna ovan jord fästes granitplattor. Vid huvudentrén finns stenpelare i granit, tillverkade i Vånevik. Stommen är uppbyggd med regelvirke från den egna sågen. Byggmästare var bygdens egen son Oskar Svensson. Huset bestod av två lägenheter och av nymodigheter, som vid den tiden bara var standard i staden. Centralvärme installerades med vedpanna i källaren, där det också blev bilgarage, bakugn, tvättstuga och diverse förråd. Vatten och avlopp, badrum med wc fanns

också med från början. De olika systemen fungerar än idag.

Det sista nybyggda huset i bygden uppfördes 1983 i Krokshult

Kullängen

Undantagsstugan

När bonden blivit till åren var det dags att lämna över till en son, oftast den äldste men inte alltid. Kanske kunde de äldre bo på övervåningen eller i egen mindre stuga. Det gjordes ett undantag så att de gamla skulle få bo kvar på gården enligt ett särskilt avtal. Det finns i bygden flera sådana bostadskombinationer. Undantagsstugan blev landsbygdens ålderdomshem. För den unga familjen blev föräldrarna en resurs.

Övrigt

Runt bostadshuset fanns och finns trädgårdstomten. Man hade längre tillbaka ganska omfattande odling av grönsaker m.m. Trädgårdslandet kallades "kargårn". Man skulle vara självförsörjande i stor utsträckning på gården. Själva tomten var en naturtomt, som slogs med lie. Höskörden började med denna slåtter före midsommar. I trädgården fanns gott om olika sorters fruktträd och i synnerhet äppelträd. På 40- och 50-talen kom uppköpare med lastbil och köpte frukt i byarna. Äppelträden klipptes och sprutades med olika medel. Carl Johansson hade en stor fruktodling, när han bodde i Lyckeby. Till finentrén anlades en grusgång, som skulle krattas till helger och bjudningar. Flaggstänger blev också vanliga och

många gårdar anlade en syrenberså i trädgården.

Trädgårdsspruta från Lyckeby

Drängstugan

På större gårdar med anställda drängar fanns ett särskilt hus för dem. Pigorna bodde oftast inne i mangårdsbyggnaden.

Utedasset

Dasset var oftast en mindre tillbyggnad med snedtak vid något av gårdens övriga hus. Det vanligaste var att det fanns tre håll, där ett var avpassat för en barnstjört. Väggarna var prydda med kungabilder och bonader. Gamla tidningar och blad från någon postorderkatalog skrynkades och användes som toapapper.

Det finns synonymer som huset, avträdet, skithuset och hemlighuset. Ordet dass härleds från tyskans das Haus. Das är en bestämd artikel och har blivit själva huvudordet dass på svenska.

I en vetenskaplig avhandling har äldre personer intervjuats om dasset. Där konstaterades att inrättningen också hade en social funktion. Det var en avskild plats och här kunde man föra förtroliga samtal. Kvinnorna och männen gick för sig. Man och hustru kunde undantagsvis gå tillsammans, och då kanske det i första hand gällde viktiga saker kring gården att diskutera. Namnet hemlighuset härrör kanske från dessa hemliga samtal. På kvällen gick oftast flera tillsammans.

Naturligtvis var det så att särskilt männen gick "på linker håll" och urinerade. När det

blev mörkt var det vanligt att de flesta i hushållet gjorde så.

På byskolans dass fanns avdelningar för flickor och pojkar med plats för flera samtidigt. Idag reagerar vi på dessa kollektiva besök. Man var i detta fall mycket mera frigjord i tidigare generationer. Finkänslighet vid toabesök är en modern uppfinning.

Jordkällaren

Gårdarna hade oftast en egen jordkällare. Utseendet kunde variera. Källaren hade tjocka väggar och jordgolv. På vintern höll det sig oftast frostfritt, och under sommarperioden var det så svalt att livsmedel kunde förvaras där. Detta var före kylskåpens tid. Saftflaskor och syltburkar mm fanns där liksom potatis och andra rotfrukter. Idag har odlingen av egen potatis i stort sett upphört. Enstaka jordkällare finns kvar och används i mindre omfattning.

Om boningshuset låg i en sluttning kunde man bygga en mindre källare där med ingång utifrån. Det finns också exempel där en mindre källare fanns inne i grunden med nedgång från en lucka i köksgolvet. I ett 1800-talshus fanns källaren under en lucka i salsgolvet.

Visthusbod och sädesmagasin

Här förvarades det saltade köttet i träbaljor, rökt korv på krakar, mjöl mm. På övervåningen fanns det ofta sädesmagasin

Tvättstuga

På vissa gårdar fanns en särskild tvättstuga. I Höckhult och Krösås finns en tvättstuga med bykgryta och mangel vid sjöarna. På den senare gården fanns ett särskilt badrum. Vanligast var att man tvättade utomhus med vatten från en brunn, en källa eller vid en sjö. Under den kalla årstiden samlade man mycket tvätt till våren.

Lin- och rökbastu

Byggnaden benämndes oftast ”linbasta”. Förutom till linhanteringen rökte man även kött och korv där. Flera gårdar eller en hel by hade gemensam linbasta. De låg liksom smedjan avskilda från övriga hus. I Höckhult och Träthult finns tämligen intakta rökhushus kvar.

Basta i Höckhult

Ekonomibyggnader

Vi börjar än gång i början av 1900-talet. Nästan överallt i bygden har gårdarna genomgått det laga skiftet, undantag var

Krokshults båda delar. Det fanns gott om små timrade byggnader, där de olika djurslagen hölls åtskilda.

Ladugården med vagnsbod och loge

De äldsta husen var timrade eller byggda med fackverksmetoden. Golvet var av trä tills cementen kom. Höet togs in på skullen genom luckor. Dessa intag skvallrar om att byggnaden är minst från 1900-talets början. Senare ladugårdar gjordes större och byggdes med stående plank, och det var vanligt med körbryggor upp till skullen. Innan tröskverkens tid fanns också en tillbyggnad i anslutning till logen. Det var det s.k. körskjulet med körvandringen, som drev stiftverken.

Lagård i Krokshult

Svinhus

Grisarna var oftast skilda från andra djurslag. Det var låga snedtak för att behålla värme, och man ordnade matställe samt liggplats. På flera gårdar byggdes särskilda lite större svinhus långt in på

århundradet.

Där hade man också sugor med smågrisuppfödning för viss försäljning.

Litet timrat svinhus i Lyckeby

Hönshus

Hönsen kombinerades med andra djur men det förekom också enskilda hus. De flesta gårdar fick så mycket ägg att det räckte till viss försäljning.

Fårhus

Det var gott om får längre tillbaka, men antalet minskade efterhand. Man tog tillvara ullen för eget bruk under självhushållningens tid.

Stall

Oxarna hade ofta ett eget stall men kunde också vara tillsammans med korna. Hästen skiljdes nästan undantagslöst från övriga djur. Stallet skulle vara ljus och torrt. Ofta utfodrades hästen tidigt före dagens arbete. I ladugårdar byggda på 1900-talet fanns hästarna också inne i ladugården eller avdelade genom en skiljevägg.

Ängslador

Ängslada på Gärdet

Ängsladorna hörde till slätterängarna. Det fanns flera på varje gård. De var oftast timrade, men virket var inte så noga utvalt som till gårdshusen. Det var ofta rundtimmer. Fönster saknades, och ladorna var luftiga för höets skull. Vägen var kanske inte farbar på sommaren, och därför kördes höet hem vintertid på kälkar. När slätterängarnas tid var förbi, hände det oftast att ängsladorna förföll. En del har dock fått ett plåttak och finns fortfarande kvar. De gamla ladorna har ibland blivit avställningsplats för diverse äldre maskiner och redskap. Många lador såldes för att bli bränsle under och efter kriget.

Gunnel Andersson minns:

En vinter fick jag följa med min pappa till en lada för att hämta hö och aspkärvar. Han ställde hästen ett stycke från ladan. Jag undrade förstås varför han gjorde så. Då berättade han att han dagen före varit där och kollat. I skogen intill skällde en hund. Ett rådjur hade kommit fram och till och med gått in i öppningen. Pappan lade tillbaka stockarna och tog hunden med sig i sin livrem. I Krokshult lämnades den tillbaka till ägaren, som också fick reda på att det var olovlig jakttid. Vi tittade in i ladan, där rådjuret fanns. Det fick komma ut men stod kvar på avstånd och betraktade oss när vi lastade. Pappa lämnade en öppning så att rådjuret kunde komma in. Det var lite hö och några

kärvar kvar. På våren var allt uppätet därinne.

Vedbod

Veden var viktig för uppvärmning och längre tillbaka även som ljusspridare. Ofta stod en person och sågade av vedbitar på en sågbock. Man tog även till vara ris och grenar från skogen efter avverkningar. Vedbacken benämndes ofta stickbacken.

Smedja

Smedjan låg avsides på grund av brandfaran. Många gårdar i byarna hade egen smedja. I Smedserum, Höckhult och Snöversmåla finns gamla smedjor kvar.

En ladugård på 1940-talet

På 1940-talet byggdes en ladugård hos Karl-Oskar Nilsson i Träthult. Byggmästare var som på många andra ställen Oskar Svensson. I den här byggnaden bröts det gamla mönstret att hålla de olika djurslagen åtskilda. Där fanns en fårkätte, ett hönsaavdelning, hästspiltor, gris- och kalvkättar samt plats för kor och ungdjur. Det fanns öppningsbara fönster. Det hade kommit nya idéer om djurhållningen.

På sticktaket har senare lagts eternitskivor, vilket gjordes på flera ladugårdar i trakten på 1950-talet. Det har varit ett slitstarkt material, som blev ett kortvarigt mode. Eternitplattor är sedan 1977 förbjudna i Sverige.

Lagård på 1940-talet

Brandskydd och bränder

Vid seklets början var möjligheterna att släcka bränder begränsade.

På landsbygden måste man förlita sig till frivilliga krafter. I städerna var det viktigt med ett effektivt brandförsvar, annars kunde konsekvenserna bli katastrofala. Tidigast hade man hästbrandvagnar. I början av 1900-talet fanns ännu inte telefon. Det gällde att man måste vara ytterst försiktigt med ljus och fotogenlampor.

Det finns ändå många noteringar om bränder. Backstugan i Stackvallen brann ner och en ensamstående kvinna blev innebränd. Händelsen inträffade nattetid, och ingen hade observerat branden. Innan elektriciteten kom inträffade möjligen inte så många åsknedslag i husen.

På 1930-talet ordnades ett mer effektivt brandförsvar i Kristdala kommun. Man skaffade brandbilar med stegar och effektiva pumpar med slangar. En brandstation byggdes och 1973 ersattes den med nuvarande byggnad. Lurar var utplacerade på sockenstugan och kemikalieaffären för att kalla ihop brandsoldaterna och varna befolkningen. Bland brandcheferna kan nämnas Ernst Brodin, Thure Larsson och Arvid Molin. Den 22 juli 1939 gick ett åskväder över Krokshultsbygden. Åskan slog ner på flera

ställen, men där kunde elden släckas. På Linden brann däremot ett hus ner till grunden. Telefonnätet slogs ut och brandkåren tillkallades genom Hilding Nilsson, som just då befann sig i Krokshult. Han åkte skyndsamt till Kristdala med sin lastbil. Vatten togs från flera brunnar. Första släckningsarbetet hade utförts med byns egen brandspruta. Två man betjänade den, och vatten fylldes i behållaren från en närliggande brun.. Denna brandspruta förvarades på Kroa. Brandkåren tog vatten från en källa i kärret vid Wigrens. Det har förekommit flera bränder senare. År 1949 brann Gunnar Svensons ladugård vid ett åskväder.

På 1940-talet brann byggnaderna, som tillhörde gengaskolningen i närheten av Krösås vägsäl. Eldsvådan berodde på att en retorterugn exploderade. På 1970-talet brann Karl-Alvar Karlssons bostadshus på. Det fanns flera hus i närheten, men brandkåren lyckades förhindra spridning. Den sista stora branden inträffade på 1980-talet i Höckhult, då Sven-Olof Emilsons ladugård blev lågornas rov.

Folk från brandkåren åkte ut i byarna för att kolla brandberedskapen. På gamla bilder kan man ofta se en trästege upprest. Soteld inträffade emellanåt, och det gällde att snabbt kunna ta sig upp på taket och kväva elden. Brandsprutor hade funnits sedan länge. Det var enkla handsprutor, gjorda i trä, plåt eller koppar. De fylldes med vatten och kunde möjligen släcka småbränder.

I många hem fanns en brandspruta med tryck. Det fanns karbid inne i järnbehållaren, som kunde aktiveras och åstadkom en kemisk reaktion. Denna spruta var en föregångare till våra moderna brandsläckare och gick under olika namn. På 1950-talet byggdes brandbrunnar, bl. a i Krokshult. För Höckhult och Träthult skulle vatten tas från Höckhultsjön. Det förekom regelbundna övningar, även ute på landsbygden. På 1960-talet kom vattentankbilar och

branddammarna blev omoderna. Brandstodsbolaget tittade emellanåt över brandförsäkringarna. Vid ett besök i Träthult stegade man upp avståndet mellan husen och konstaterade att i stort sett hela byn skulle brinna ner vid en storbrand. I början användes vatten till hushållet från källor, som fanns överallt i byarna. Dämkällan kan fortfarande beskådas. Hela Krokshults by fick ta vatten men enbart till hushållet. Så småningom började man gräva brunnar, som stensattes. Det finns fortfarande sådana gamla brunnar. Det var särskilda hantverkare som utförde stensättningen. För att man skulle vara säker på att det fanns vatten, anlätades en särskild person med en "slagruta". Han kunde förutsäga var en ådra fanns och även djupet. Personen gick med en grenklyka i händerna.

En unik byggnad

Det handlar om en byggnad som låg på Krokshults marker men ägdes av Åsjögle by. Före 1885 tillhörde byn Mörlunda socken, och avståndet till kyrkan där var drygt två mil. Det rör sig om en likbod, som var gjord av bilat timmer med sticktak och liknade en ängslada. Storleken var ungefär tre gånger fyra meter. Kistan med den döde bars av fyra män från Åsjögle till Mörlunda. Den första dagen gick man till likboden vid Bråvikskärret (Bråviken är en del av sjön Illern), inte långt från Mörlundagränsen. På väggarna fanns krokar där kransarna hängdes upp. Nästa dag fortsatte man bärningen till kyrkan. På vintern gick man antagligen över isen till byn Björnhult.

På 1950-talet rev dåvarande markägaren Erik Nilsson denna likbod. För de flesta är byggnaden okänd. Vi vill genom omnämmandet visa på gamla tiders begravningsbruk. Mörlunda Hembygdsförening har anteckningar om byggnaden.

En byggmästare från bygden

Byggästare Oskar Svensson föddes i Träthult 1893 och flyttade med föräldrar och syskon till Smedserum 10 år senare. Efter giftermål med Anna Axelsson flyttade han till Krokshult år 1917. I sin ungdom hade han arbetat med jord- och skogsbruks-arbete, sågverks-arbete (maskinist och sågare) och snickeriarbete. År 1920 började han på egen hand att bygga. Han anställde oftast folk från trakten. Under sin långa karriär som egen företagare uppfördes cirka 65 bostadshus, 15 ladugårdar, två affärsfastigheter i Kristdala, läkarbostaden och det nya mejeriet. Till detta kommer många om- och tillbyggnader. Efter tiden i Krokshult flyttade han år 1929 till Kristdala. I bygden svarade han bland annat för byggandet av tre nya ladugårdar i Träthult på 1920- och 1940-talet. De flesta bostadshusen byggdes i samhället. Oskar var anlitaad inom kyrka och kommun på olika poster under lång tid. Han avled år 1985.

Omsorg, vård och samhällets insatser.

Alla kan någon gång under livet ha behov av insatser från samhället. Här nedan följer en beskrivning av en del av det som samhället kan eller har kunnat bistå med.

Livets början

Enligt Kristdala kyrkböcker föddes de allra flesta i hemmet i början på 1900-talet. Om födseln inte skedde i hemmet åkte man från Krokshult oftast till BB i Hultsfred, Oskarshamn eller Västervik

År 1912 föddes 7 barn i Krokshultsbygden. Det var 3 flickor och 4 pojkar, samtliga föddes i hemmet. I kyrkböckerna finns dessutom 1 flicka angiven som dödfödd. De allra flesta har både far och mor angivna, men det finns några barn som har "fader okänd". Hur det var att som ensamstående mamma få ett barn i början på 1900-talet där fadern är okänd kan man bara tänka sig.

1950 föddes 3 barn i Krokshultstrakten 1 flicka och 2 pojkar.

Barnmorska/Distriktssköterska

Ellen Bergdahl tjänstgjorde under 31 år som barnmorska i Kristdala och gick i pension 1931 (uppgifter ur Kyrkotrakten) Lilly Askelöf tjänstgjorde i Kristdala från 1931 Hon dog 1952 endast 57 år gammal. Därefter fanns ingen speciell distriktsbarnmorska utan det ingick i distriktsköterskans arbete att sköta mödravården och barnen föddes till stor del på BB.

Den som efterträdde Askelöf var Aina Bäck född 1920 som kom till samhället under början på 50-talet. Syster Aina hade stort förtroende i bygden och benämndes som doktor Bäck. Aina Bäck dog 1996 och gravsattes på Kristdala norra kyrkogård.

Aina Bäck tjänstgjorde fram till 1983 då hon efterträddes av Kristina Lindberg. Även under Kristinas tid var det både mödra- och barnavård och öppen mottagning. Distriktssköterskan gjorde också tillsammans med läkare ronder på Nyhem var fjortonde dag. Det var mestadels samma krämpor som blev omsedda varje gång.

Kristina tjänstgjorde fram till 1997 då hon efterträddes av Britt Nilsson. I samband med att hemsjukvården kommunaliserades 2009 blev Britt ansvarig för den kommunala hemsjukvården och distriktssköterskan kom från Blå Kusten Vårdcentral. Från och med 1:e januari 2012 finns inte längre någon distriktssköterskemottagning i Kristdala.

Skolhälsovård

Läkaren tillsammans med distriktssköterska kom till skolan för att mäta och väga skolbarnen. Det utfördes också vaccinationer och barnen testades bland annat för turberkulos.

Hjälp i hemmet

När mamman blev sjuk eller behövde avlastning i hemmet kunde man få hjälp av hemvårdarinna. Bland de som arbetat som hemvårdarinnor finns Eira Gustavsson och Gunnel Andersson. Eira Gustavsson, arbetade som hemvårdarinna under åren 1953-1961. Utbildning till hemvårdarinna fanns bland annat på Bräkne-Hoby Lanthushållsskola. Utbildningen var på 1 år. Vid examen var det Socialstyrelsens chef som delade ut broscherna. När Eira fick arbete i Kristdala hade hemvårdarinnorna en lägenhet på andra våningen hos Greta och Gösta Thorén på Dalkroken. Lägenheten bestod av två rum och kök. De hade också ett eget badrum. Lägenheten ingick i lönen och de hade fri telefon.

Arbetsuppgifterna för hemvårdarinnorna var att vara i husmors ställe. Ofta var det när mamman kom hem från BB eller om hon var sjuklig på något sätt. En annan orsak var att mamman åkte på husmors semester. Då kunde det hända att hemvårdarinnan stannade och övernattade hos familjen i flera veckor för att ta hand om barnen.

För att komma till familjerna åkte hemvårdarinnorna ofta med skolbilen annars blev det taxi. Arbetsledare för hemvårdarinnorna var Maja Johansson och senare Annie Malmberg. Som arbetskläder hade hemvårdarinnorna en ljus grön dräkt med avtagbar vit krage samt vitt förkläde. Eira sydde sina dräkter själv. 1952 betalade Kristdala socken ut 7,802:51 i lön till hemvårdarinnor. Hemvårdarinnorna fanns kvar i

Oskarshamns kommun fram till 1984 och de hade då under en period också arbetat som barnsamariter.

**Hemvårdarinna
Gunnel Andersson
på besök i Sund**

**Sjukvårdsbitrådets
uniform var blå.**

Barnsamaritverksamheten kom till när mammorna började arbeta utanför hemmet. I samband med att rättigheten att vara hemma för vård av barn försvann barnsamariterna.

Sjukvårdsbitrådets uniform var blå med vit krage och förkläde. Sjuksköterskan uniform varierade beroende på var man gått sin utbildning.

**Susanne på
väg hem till
Göteborg
efter sin
vistelse i
Krokshult**

Sommarbarn

Som ett led i att barn som bodde i storstäderna skulle få komma ut på landet under sommaren tog många familjer emot sommarbarn, främst från Göteborg. Arrangör var Landstinget och den som valde ut sommarföräldrarna var distriktssköterskan. Senare övergick ansvaret till kommunen och sommarföräldrarna bedömdes av socialtjänsten. Det som bedömdes var om det fanns plats för ett barn till under sommaren och att det inte fanns något missbruk i familjen. Barnen kom med tåg till Hultsfred där de hämtades med buss för transport till Kristdala och möttes av sina sommarammor.

Oskarshamns kommun har senare skickat barn på sommarläger till bland annat Stora Frö på Öland.

Socialhjälp

Den som inte kunde/kan klara sig ekonomiskt har möjlighet till att få socialhjälp. Det ekonomiska biståndet grundar sig på familjens inkomst. Förr i tiden var socialbidraget inte alltid i rena pengar utan kunde ibland vara i matvaror, att man fick ved eller liknande. Sökte man ekonomisk hjälp till kläder, fick man visa sitt gamla klädesplagg för nämnden innan man fick hjälp med ett nytt.

”En historia säger att en dam sökte hjälp till en ny kappa och fick visa upp sig och kappan för nämnden. Hon fick hjälp med en ny kappa och gick därifrån. Nästa dag kom en annan dam med samma utslitna kappa inför nämnden. Även hon fick hjälp. den tredje dagen kom en tredje dam med samma utslitna kappa inför nämnden, men då kände nämnden igen kappan, så den tredje damen fick ingen hjälp med någon ny kappa. Detta skall ha utspelat sig strax efter kriget”.

Arbetslöshet

Under 1930-talet var det stor arbetslöshet i Sverige. 26 % av befolkningen var arbetslös. I Kristdala gjordes nödhjälpsarbeten i form av att man byggde stenrösen där de som var arbetslösa fick arbeta för att få lön. Under 1970-och fram till 1990 talet var beredskapsarbeten ett sätt att få arbetslösa i arbete. In på 1990 hägnades många meter gärdesgård i Krokshult genom beredskapsarbete. 2012 är 5 % i Oskarshamns kommun arbetslösa.

Äldreomsorg

Många äldre vårdades och vårdas fortfarande i hemmet av anhöriga. Tidigare ersatte Landstinget de som vårdade anhöriga i hemmet, även om de flesta gjorde/gör det utan ersättning. Numera finns ett mera utbyggt anhängstöd, där även de närstående blir mer synliga. Äldre som bodde kvar i sina hem kunde också få hjälp av hemvårdarinnor. Det som de äldre fick hjälp med var främst

praktiska göromål. 1954 tog hemjälpsnämnden beslut om att inrätta 7 st. hemsamaritområden varav Krokshult var ett. Under 1960-talet byggdes hemsamaritverksamheten upp och i Krokshult har bland annat Elin Karlsson, Ingrid Johansson, och Gun-Marie Pettersson arbetat som hemsamariter. Vid starten av hemsamaritverksamheten fanns bara timanställningar vilka inte var pensionsgrundande. Från och med 1979 anställdes hemsamariter på deltidsanställning och därmed var anställningen också pensionsgrundande. Arbetets art har ändrats mycket under åren, arbetet har gått från att ha varit mycket städning till att vara mer personlig omvårdnad.

När det inte längre var tillräckligt med hjälp i hemmet kom man till ålderdomshemmet.

F.d. ålderdomshemmet.

Numera privatbostad

Ofta flyttade man till ålderdomshemmet när man blev beroende av andra till att sköta sin personliga omvårdnad.

Det gamla ålderdomshemmet i Kristdala bestod av flerbäddsrum. Till ålderdomshemmet fanns också en cell som användes när någon av de boende blev aggressiv. 1968 i november stod det nya ålderdomshemmet färdigt och fick namnet Nyhem. Det bestod av 40 lägenheter varav två (2) st. var dubletter. Under 1980-talet kom servicehusen och alla äldre skulle ha rätt till fullvärdiga lägenheter. Nyhem byggdes om under 1990-talet och består idag av gruppboenden och service-lägenheter.

**Hanna Ekberg och Hanna Svensson
ledsagas till sina nya rum på Nyhem
av biträdande föreståndarinnan
Ing-Britt Pihl.**

Läkare

Att Kristdala skulle bli ett ordinarie provinsialläkardistrikt beslutades av Kungl. Maj:t den 31 december 1945.

Doktor Bertil Karlholm tjänstgjorde i Kristdala under två perioder. Efter sin pensionering blev han privatläkare i Kristdala. Han avled 1987. Under en period på 1960-talet var det flera danska läkare som arbetade som distriktsläkare.

Siv-Britt Larsson arbetade som mottagningsbiträde fram till 1970. Hon arbetade tillsammans med den siste av de danska läkarna som var i Kristdala. Han hette Tage Larsen och flyttade tillbaka till Danmark 1970. Siv-Britt beskriver sitt arbete så här:

”Mottagningen var öppen från 08:00 och så länge det fanns patienter. Mycket av mitt arbete bestod av att ta prover, vilka ibland skickades med posten till Oskarshamns sjukhus. Läkaren hade också mödravårdsmottagning, då tillsammans med syster Aina som var barnmorska. En dag i veckan hade Tage Larsen mottagning i Figeholm.

Patienterna där ringde till Kristdala för att boka tid och då kunde arbetsdagen vara mellan 08:00-20:00. På hemvägen kunde också läkaren ha hembesök.

Mottagningen var en allmän läkarmottagning och patienterna behandlades för åkommor som bland annat hjärtproblem, men man hade också gynekologimottagning”.

Doktor Bengt Bohman var också två perioder i Kristdala. Första gången mellan 1945-1949. Han blev sedan övertalad att komma tillbaka som privatläkare och fick löfte om att få hyra mottagningen även för sin privatklinik. Han hade barnavårdscentral och var även läkare på Nyhem. Han var kvar som läkare fram till 1985, han var då 75 år”.

Tandläkare

Henn Hunt 1905- 1984

Henn Hunt kom till Sverige från Estland 1944. Från och med hösten 1950 tjänstgjorde han som tandläkare i Kristdala. Hans praktik fanns på Nyhemsgatan granne med Nyhem. När Dr. Hunt tjänstgjorde fanns hans praktik i närheten av skolan. När man varit hos tandläkaren på förmiddagen, fick man oftast inte äta under ett par timmar och därför hade skolbarnen sparat undan knäckebröd som man fick att äta senare under dagen. Henn Hunt tjänstgjorde i Kristdala fram till sin pensionering. Han avled 1984. Efter Henn Hunt kom Folktandvården till Kristdala och hade mottagning på Storgatan. Från och med 2008 är mottagningen ersatt av en mobil mottagning som främst är till för skolbarnen.

Gunnar Axelsson som vi skrivit om i första delen av Krokshultsbygden läste till tandläkare och det hände att han hade sina instrument med hem och behandlade patienter i byn. Den första mobila utrustningen?

Vid livets slut

Kistan innan avfärd till kyrkan

Den vanligaste dödsorsaken under 1900-talet är ålderdom, men även difteri, spanska sjukan och tuberkulos krävde många liv. Man kan också se att flera barn dog i späda ålder

Många dog hemma och döden var lika naturlig som födseln. Långt in på 1900-talet var det en vanlig sed att strö enris när den döde passerade på väg till kyrkan. Enriset antingen ströddes eller lades så att det bildade ett kors. På några orter lades enriset så att det bildade ett kors. Ju närmare sorgehuset desto större kors. Runt den grävda graven i Kristdala församling står 4 st granar med topparna avbrutna. När någon dött en naturlig död är topparna vända inåt mot graven och om någon dött genom självmord var topparna vända bort från den grävda graven.

Dödsorsaker

Spanska sjukan

Spanska sjukan härjade som värst 1918-1919 och flera personer i Krokshult avled av sjukdomen. Spanska sjukan, eller influensan som den också kallades, var en virusepidemi med oklart ursprung. Kristdala församling var dock inte bland de församlingar i Sverige som drabbades

värst. Totalt avled 35 000 personer, i Sverige under åren 1918-1920, av farsoten. Som jämförelse kan sägas att av svininfluensan som anses som den senaste världsomspännande farsoten (pandemi) dog drygt 81. 000 personer i hela världen. Vid en vanlig förkylningsperiod avlider ca 1000 personer per år i Sverige.

Tuberkulos

1925 var tuberkulos alltså den vanligaste dödsorsaken i Sverige näst efter ålderssjukdomarna. Mer än vart tionde dödsfall berodde på tuberkulosen. Under början av 1900-talet smittades tre fjärdedelar av befolkningen, och så sent som på 1940-talet insjuknade varje år 40 000 svenskar. 5 000 av dem dog varje år. 1915-1973 fanns Målilla sanatorium På 30-talet var som mest 300 patienter intagna samtidigt. Inte förrän på 40-talet kom en vändpunkt i behandlingen av TBC då den nya medicinen Streptomycin kom. 1975 upphörde den allmänna vaccineringen av alla nyfödda. Nackdelarna i form av vissa biverkningar ansågs då vara ett större folkhälsoproblem än tuberkulosen.

Skärmbildsundersökning

Som en åtgärd för att upptäcka TBC infördes mobila skärmbildsundersökningar. Mobila undersökningar pågick fram till mitten av 1950-talet. I Kristdalabygden fanns mobila undersökningar bland annat utanför skolorna i Bråbo och Krokshult.

Hygien

Idag är det naturligt för alla att ta ett dagligt bad eller dusch, så var det inte ända in på 1970-talet. Då var det många som fortfarande hade utedass och ingen

sjön. Gunnar Karlsson berättade att han efter en dag med tröskning tvättade sig i den källa som finns innan Flohult. Hans stora sorg var att han aldrig lärde sig simma.

Man kan undra hur familjerna förr i tiden kunde klara sig på så små boytor, ibland bara rum och kök. Tänk bara på hygien och tvätten! Barnadödligheten var ju också ganska stor, ofta beroende på undernäring och infektioner.

Det var en stor framgång att man kunde börja vaccinera mot polio och difteri, poliovaccinet kom 1962. Barnadödligheten har sjunkit till en av de lägsta i världen.

Tyvärr har dock andra problem börjat dyka upp i stället. I takt med att bostäderna blev större, bättre isolerade och att man kunde städa effektivare med dammsugare, har allergier ökat i befolkningen. Barn, som växer upp på landsbygden har lägre

möjlighet att ta en dusch, utan man tvättade sig i handfat i köket.

Från Krokshultskolan åkte man till Kristdala skola för att duscha. På sommaren badade man naturligtvis i

förekomst av allergier än barn, som växer upp i stadsmiljö. Man har också funnit att ju trängre människor bor, desto mindre allergier. Familjer med flera barn är mindre drabbade än enbarnsfamiljer av allergier!

Tidig kontakt med djur och mindre noggrann hygien verkar alltså vara av godo, när det gäller allergier!

Man har även spekulerat över om den ökande förekomsten av barndiabetes skulle vara kopplad till vår livsstil med rena miljöer. Viss kontakt med bakterier och smuts behövs tydligen för att hålla vårt immunförsvar aktivt!

Under 1970-talet fanns något som hette ”pensionärslån” med låg ränta och där en del var räntefri. Det gjorde att många hade möjlighet att modernisera upp sina bostäder.

Forska kring ditt hus

Släktforskning har varit ett populärt fritidsintresse under många år. Man kan tala om en folkrörelse. De flesta är äldre människor men även yngre generationer har hakat på. Datorerna har gjort att man idag kan utföra sina sökningar i hemmet.

Vi vill i detta kapitel uppmana dig som läsare att forska kring ett hus – din bostad, din sommarstuga eller bara en torpargrund. Detta kan vara lika intressant som att forska kring den egna släkten. Bli din egen ”husforskare och skriv ner dina ansträngningar i en särskild pärm, som kan gå i arv till kommande generationer.

Varje hus har naturligtvis sin egen historia. Det har kanske bebotts av många generationer. Hemmet har varit den trygga platsen för familjer, där människor fötts och dött. Det kan vara intressant att fantisera kring hur folk hade det hundratals år tillbaka i det hus som du nu bor i.

I Krokshultsbygden är det väl dokumenterat vilka som ägt husen genom den grundforskning som Veine Sjöo gjort genom sin sina två hembygdsböcker. I de flesta fall är det din egen släkt som bebott t ex gården. Men det kan också vara så att du köpt gården eller fastigheten.

Du vill förstås få reda på hur gammalt huset. Ett sätt är dendrokronologi – trädålderbestämning. Man kan skicka in prov från byggnadens timmer till ett särskilt laboratorium vid Lunds universitet och få en ganska exakt tidsbestämning. Det kostar pengar att göra denna analys. Har huset varit byggt av tidigare använt timmer blir det inte rätt tidsbestämning.

Ett annat tips är titta i boken **SVERIGES BEBYGGELSE** för Kalmar län, del II. Under 1950-talet insamlades uppgifter om gårdar och fastigheter, där även foton på bostäderna finns med. Säkert har husets exteriör förändrats under de 60 år som gått. Uppgifterna lämnades av personer som i en del var födda på 1800-talet. Äldre personer tog vara på historiska förhållanden på ett bättre sätt än vi gör idag. Vi kan med

tämligen stor säkerhet anta att uppgifter om husens tillkomst är ganska tillförlitliga. Bokverket trycktes i slutet på 1950-talet. Det finns säkert personer i din omgivning som äger ett exemplar.

Du kan vara din egen detektiv och leta bevis, som förhoppningsvis kan ge dig en fyllig bild kring ditt hus. I föregående kapitel har du fått fakta kring husen sedan 1700-talen. Vill du ha flera uppgifter går det att hitta faktaböcker på biblioteket. Ett annat tips är att skaffa en handbok med namnet **Gysinge centrum för byggnadsvård**. Är du intresserad av byggnadsvård är kompendiet en guldgruva. Här får du t ex reda på hur kammarläsen såg ut på 1700-talet. Hemsidan till företaget är www.gysinge.nu. Jämför fakta och detaljer i denna handbok med hur det ser ut i ditt eget hus.

Börja ditt arbete med att göra en exteriörbedömning. Titta på grunden först. Ju lägre sockel ju äldre är huset. Torpargrunden har ofta försetts med betongputs. Det finns kanske en mindre källare. Kolla där. Är grunden av kilad sten härstammar byggnaden från slutet av 1800-talet eller senare. Ett stycke in på 1900-talet gjordes grunden av cement och betongblock. Hel källare finns i ett mindre antal nybyggda hus från 1940-talet och framåt.

Är huset renoverat kan inte väggarna säga någonting. Gamla fönster har ersatts med nya. Kontrollera om gamla vindsfönster är kvar. De flesta tak har tegel. Titta under tegelpannorna om det finns sticktak. Skorstenens utformning och kondition säger också en del om husets ålder. Jämför med andra skorstenar i området. Invändigt har oftast de gamla spegeldörrarna ersatt med nya dörrar eller beklänts med masonit. Finns ändå spegeldörrar kvar, så kan du genom att titta på speglarnas utseende få en tidsuppfattning. Kanske finns gamla kammarlås, gångjärn och höga trösklar. Allt detta kan dig ledtrådar. Gå upp på vinden också. Här kanske du kan upptäcka timmerväggarnas översta delar. Hur ser

takstolarna ut? Det finns kanske gamla pinaler där- uttjänta redskap, kläder och skor. Du kan möjligen hitta gamla brev och tidningar. Jämför dina iakttagelser med faktaböcker. Prata med andra personer om ditt hus. Så kan du förhoppningsvis forma ett pussel, som ger en bild av ditt hus. Vi

vill bara önska dig lycka till, bästa husforskare! Dina kunskaper om husens historia gör att du kanske får en trevlig ”ovana” att försöka avgöra åldern eller tidsepok på andra hus.

Kalas och högtider

Julkalas

Julfirandet var den mest efterlängttade av alla fester. På juldagsmorgonen skulle man gå runt i byn och genom fönstren titta in på grannarnas granar. Detta var en tradition i byarna. Många minns slädfärden till julottan, som längst tillbaka började klockan fem. Då sattes bjällerkransen på hästselen.

Sture Caremalm: *Jag minns våra julottefärder med skrinna till kyrkan. Gudstjänsten började klockan fem, och vi startade resan en timme före. Det lät vackert med bjällerkransen i den mörka natten. Hästen ställdes in i stallet. Prosten lät ofta någon utomstående hålla själva predikan under julottorna. Det var till exempel Tore Lord, Sven Bankeström, Birger Grönkvist, Josef Ottosson och Hans Ottosson.*

Som barn upplevde man dessa resor som helt fantastiska. Redan i mellandagarna började kalasen i de olika byarna. Många har berättat hur de som barn upplevde dessa storslagna bjudningar. De flesta var bönder, vilket innebar att lagårdsarbetet måste klara av först. Ibland var kalaset på söndagen efter gudstjänsten i kyrkan. När klockan drog sig fram mot fem, måste man hem till djuren. Ursäkten kunde låta så här: ”Vi kan inte stanna längre för ”köna” blir så oroliga”.

Sture Karlsson om julkalas i Träthult:

På 50-talet bodde drygt 20 personer i byn, fördelade på tre jordbruksfastigheter. Julkalasen ägde rum fram till 20:e dagknet,

oftast på kvällar sedan man ”styr om i lagårn”.

Under cirka tre timmar skulle man äta julbord med många rätter, ostkaka och till sist kaffe med bullar, småkakor och hemmagjord tårta. Det man inte åt upp, togs hem i papperspåsar med julmotiv. Husmor måste uppmana gästerna flera gånger att ta för sig. Kvinnorna först och sen männen och till sist barnen. Manfolket satt som regel vid salsbordet i mitten, medan kvinnorna och barnen satt längs väggarna. Ofta hade husmor hjälp av någon annan kvinna med tillagning och servering. Männen och kvinnornas samtalsämnen var åtskilda. Det var högtidligt att få sitta i salen, där julgranen var placerad. Kakelugnen hade varit igång

flera dagar i förväg. Väggeklockan tickade högljutt och slog sina hel- och halvtimmesslag. Kungliga tavlor prydde väggarna. Förutom byns befolkning var även nära släktingar inbjudna. Hos Karl-Oskars längst upp i byn hade sonen till släktingarna från Kristdala med sig ett monopolspel. Det var en nyhet för oss på

landet. Vi jämnåriga barn såg fram emot tillfället att få spela detta intressanta spel. Nya vyer öppnade sig. Man uppslukades helt av utmaningar att köpa och sälja hus med mera. Husmor Hilma måste säga till oss många gånger innan vi tog en paus.

Hazel Thunberg:

När vi flyttade till Krokshult 1975, var det fortfarande vanligt med julkaffe hos alla i byn. Det var kakor utan dess like -åtta till tio olika sorter. Och till tretåren var det tårta. Det var inte meningen att man skulle äta upp allt men var tvungen att ta hem det som var kvar på tallriken i kackpåse. Min make Sten trodde att alla kakorna skulle ätas upp. Sådant hade han lärt sig av sin mor. Det man tar för sig äter man upp. När husmor Britta kom med påsen hade han inget att lägga i den. Men det blev en ny omgång med kakor, för en kackpåse hem skulle det vara.

Siv Alge

Jag minns när vi skulle gå på kalas och skulle göras fina i håret. Mamma tog fram locktången och värmdde i spisen. Hon hade en bit av en tidning som hon använde för att känna om tången var för varm, men det hände ändå att tången blev så varm att håret brändes eller att hon råkade nudda örat. Klagade vi så sa hon; ”den som vill vara fin får lipa pin”. Både min syster och jag skulle göras fina, både med lockning och att få en förhatlig rosett i håret.

Varken lockningen eller rosetten satt i särskilt lång, på min syster, därför att hon har ett mjukt hår och på mig därför att jag aldrig var stilla.

Som barn fick man alltid vänta till lillturen innan man fick ta av ostkakan eller maten. Det var inte tal om att barnen skulle gå före de äldre utan den äldste gick alltid först, om inte prästen var med, för då var han självskrivnen att vara den som började. Ofta när vi skulle till Träthult gick vi genom skogen och det är kanske minnet som gjort att det ofta var månljust när vi gick hem sent på kvällen.

Dagen efter kalaset fanns påsen kvar som vi fått med oss hem. Det var en blandning

av bullar, kakor och tårta. Ganska kladdigt alltihop, men ändå gott.

Födelsedagskalas

Karl Norling

Födelsedagskalasen dominerades av mannens 50-årsdag. På själva födelsedagen kom folk i en jämn ström och gratulerade under hela dagen. Sen kom själva kalaset. Det var en präktig tillställning. En kockerska anlätades. En kalv kanske slaktades. Antalet gäster kunde uppgå till cirka 100. Man satt överallt i huset. Långt tillbaka var det vanligt att servera så stora portioner att gästerna fick ta med sig mat hem. Seden levde tydligen kvar i någon form ännu på 1920-talet. Att ta med sig kakor och annat i en påse hem förekom fortfarande åtminstone i slutet av 1900-talet. Per Söderbäck skriver i boken ”Skrock, sed och sägen ” (år 1921) att Kristdala nog var en av de nykraste socknarna i Sverige. Ytterst sällan serverades supen till maten på bondkalasen. En stor förändring av den allmänna synen på bruket av starkvaror hade verkligen skett på cirka hundra år. Spritkonsumtionen 1829 var (enligt en troligen överdriven siffra) hela 46 liter per invånare och år. Runt 1960 var motsvarande siffra 4,77 liter. Men även på 1920-talet kunde traktering försiggå lite undanskynt – till och med så pass att en och annan blev berusad. Kanske ville husets manlige värd ha med sig någon

annan ut för en skål och kunde då fråga om det fanns intresse för att gå ut och se på djuren. Det berättas att någon gäst då inte tänkt sig för utan svarat ”ja tack”.

Författaren menar att den ortodox-pietistiska (renläriga/fromma)religiositeten under en mans ålder hade satt sin prägel på både vardags- och högtidsliv i socknen. Vi känner till prosten Charadotes Meurlings påverkan på människornas liv i olika avseenden. Om någon då berättade om de gamlas fester, så slutade ofta det hela med kommentaren ”Usch, nu vill jag inte längre prata om sådana syndigheter”.

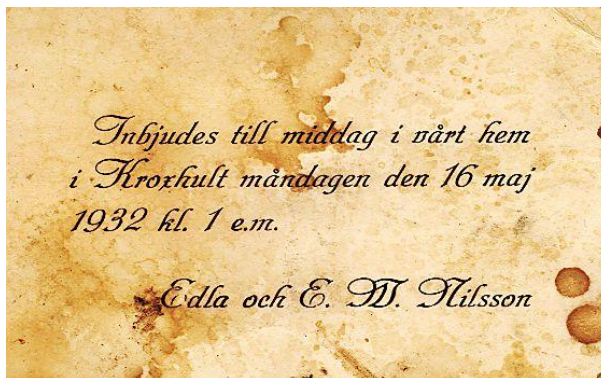
Sture Karlsson minns: *Jag har många minnen av min fars 50-års kalas- inte minst*

förberedelserna. Året var 1951. Snickaren Erik Karlsson i Krokshult tillverkade kalasbord, som placerades lite här och var i huset. Drickabilen lämnade av åtskilliga backar med läsk, som min bror Linde och jag drog in i jordkällaren på en cykelkärra. Vi provsmakade en och annan flaska under arbetets gång. Märket Porto var favoriten. Kokerskan Tili Thorén från Kristdala kom flera dagar i förväg för att laga till de olika rätterna. Jag vet inte hur många som var inbjudna, men det var åtskilliga. De satt överallt i huset. Långväga gäster kom oftast i taxi. En familj från Bockara hade egen bil, vilken blev beskådad av alla.

En vänlig inbjudan

Nedanstående lilla inbjudningskort hittades på vinden i en granngård nära Edla och

Wilhelm Nilssons gård i Krokshult. Det har legat där i 80 år och blivit nedfläckt.

Wilhelm Nilsson fyllde 60 år den 2:e maj 1932. Folk kom och gratulerade med presenter. Av släkten fick han kaffekanna, gräddsnacka, sockerskål och två kandelabrar – allt i nysilver. Smeden Karl August Karlsson gratulerade med ett björnbindsle, vilket jubilaren tyckte var den bästa presenten. Släkten fick mat och övriga kaffe. Till det stora kalaset hade inbjudningskort skickas ut. Det blev ett hejdundrande kalas med smörgåsbord, varmrätt (slaktad kalv), ostkakor och kaffe

med 12 -15 olika kakor samt tårter. Det var viktigt att man tog av alla sorter, inte minst ostkakorna. När det var födelsedagskalas fick man inte snåla. Gästerna hade haft med sig förning. Vissa familjer (fint folk!) kom alltid i sista minuten. Släktingarna från Vederhult och Kristdala kom i bil. Byborna promenerade. Tillställningen varade från klockan ett till framåt midnatt. En kokerska från Bråbo var tillkallad. Serveringspersonal hade anställts. Allt skulle diskas innan man fick gå hem. Ida Ekberg var med och hjälpte till, trots att hon var tämligen gammal.

Begravningar

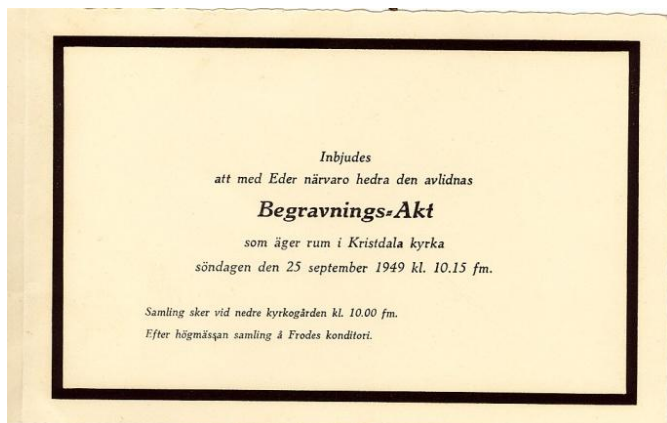
Begravningar var längre tillbaka på söndagar före gudstjänsten i kyrkan Efter begravingarna inbjöds gästerna till ett

samkväm, ofta i hemmet. I Kristdala kunde det äga rum på Gästis och ibland på Frodes kafé.

Sture Karlsson:

Jag minns när min farmor dog år 1949. Hon drabbades av hjärnblödning. Doktorn tillkallades men kunde inget göra. De närmaste vakade vid hennes säng. När hon hade gått bort ringde man Ebenhard, som ordnade kista och farmors klädsel. Kistan placerades i salen, där det var svalast. Grannar kom för att se den avlidna. Inbjudningskort till begravingen skickades ut.

Så kom begravningsdagen. På söndagsmorgonen höll prosten Meurling en liten andakt och prästgårdsarrendatorn hämtade kistan med likvagnen, som drogs av hästar. Sedan körde bilar i kortege till Kristdala. I de olika byarna som passerades var det utstrött enris. Efter begravningsceremonin och gravsättningen gick alla till gudstjänsten i kyrkan. Som avslutning var begravningsgästerna inbjudna till Frodes konditori.

Sture Caremalm:

År 1930 föddes en flicka hos Edla och Wilhelm Nilsson i Krokshult. Flickan, Gun-Britt, fick bara leva två år. Vid begravingen bars kistan av systrarna Elna och Margit Nilsson samt Ingrid och Sara Karlsson från Gärdet. Det var speciellt med barnbegravingar. Flickorna tränade bärningen flera gånger i förväg på lagårdsplanen på Gärdet. De använde en 35 liters sockerlåda. Flickan är begravd vid Nedre kyrkogården på en särskild plats för barngravar.

Gunnel Andersson berättar

Det var vanligt att den avlidne förvarades hemma tills begravningsdagen. På kvällen före ströddes ris på vägen, där begravningsföljet skulle köra. Man samlades kockan sex på morgonen, och då hette det att man sjöng ut den döde. Då fick gästerna kaffe med bulle och kaka. Så gick färden till kyrkan med likvagnen först, dragen av två hästar. Efter begravning och gudstjänst blev det samling i hemmet. Alla fick en kopp buljong och en smörbakelse.

Sedan var det mat – smörgåsbord, varmrätt, efterrätt och fram på natten kaffe med upp till 12-15 sorters kakor samt tre till fyra tårtor. Vid desserten var det ofta en konfekt, som en ring eller ett vridet flarn. De var alltid vita, ofta med ett svart kors. Den här konfekten gjordes vid Stenbergs konditori i Kristdala. På kvällen före kom folk med förning, som kunde vara ostkaka, tårta, vetekrans eller någon.

Mors dag

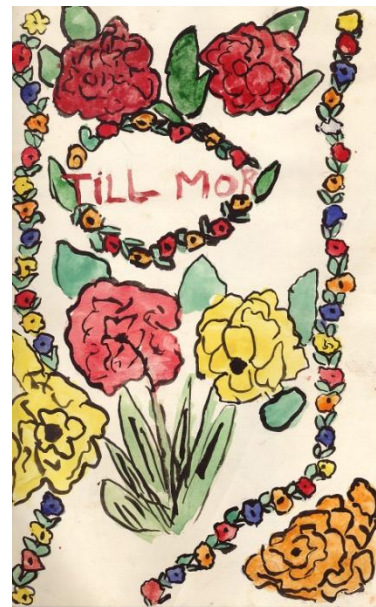
Firande av mor på en särskild dag har sina rötter i USA. I Sverige firades dagen för första gången 1919. Under de första årtiondena fick den inte så stor uppmärksamhet. Då som nu var kritiken att det var ett jippo, som gynnade handeln.

År 1920 utgavs anvisningar för firandet enligt häftet ”Mors dag”. Det är ett tidsdokument som vi idag kanske skrattar åt. Så här var innehållet:

1. Svenska flaggan hissas från hemmets flaggstång.
2. Mor hälsas om morgonen med sång av barnen.
3. Hon bjudes före uppstigandet på gott kaffe och bröd, berett av barnen. Hon hedras med blommor och en liten gåva.
4. Henne beredes, så långt det är möjligt, vila och frihet från allt hushållsarbete under den dagen. Barnen bädda, sopa, laga mat och diska.
5. Vid eftermiddagskaffet eller på aftonen hålles en liten högtidlighet, där far i huset medverkar. Något vackert läses upp utantill, och hjärtats tack bringas mor, som är hemmets sammanhållande kraft. Barnen utbedja sig Mors förlåtelse för ohörsamhet och bristande

tacksamhet, för allt som vållat Mor sorg, suckar, bekymmer och svårigheter.

6. Frånvarande barn hälsa Mor med brev eller telegram eller vykort, som särskilt gjorts och tillhandahålles för Mor.

Morsdagskort gjordes i skolan.

Rut Svensson skrev år 1932 en uppsats om firandet av hennes mamma Alida, som då bodde i Järnemåla:

Hur vi firade "mors dag"

I söndags var det "mors dag". På morgonen gingo vi upp och kokade kaffe. Sedan bjödo vi mamma kaffe på sängen. Så kommo mina syskon hem och gratulerade henne. Jag gav mamma ett huvudkläde. Eva gav henne en fin skål. På eftermiddagen kom Elsa med ett vackert

blomträd och ett klänningstyg. Så kom Ivar hem med en kaffepanna av aluminium. Han hade även med sig sin kamera, så han tog av oss på två kort.

Därefter gingo Eva, Inga-Maj och jag och plockade liljekonvaljer, men vi hittade bara några, ty de hade plockat av dem.

Gunnel Andersson:

Jag har ett mycket speciellt minne från morsdagsfirandet år 1938. Jag köpte en osthyvel med skaft av bakelit hos Ebenhards i Kristdala. Det var spännande att höra vad mamma Edla skulle säga om presenten. Det var ovanligt med detta

redskap. Man skar av ostbitarna med en kniv. Pappa tyckte det blev för tunna skivor med osthyveln, vilket verkade snålt. Jag har fortfarande kvar denna osthyvel i besticklådan i mitt kök.

Kafferep

En mindre ambitiös tillställning var kafferepen. Det finns många förklaringar till ordet. Det var som regel kvinnorna som samlades i de olika byarna till dessa kaffekalas, vanligast på eftermiddagarna.

Orsaken till träffarna kunde variera. Hade man en gång blivit bjuden måste man bjuda tillbaka. Det bjöds på bullar, många småkakor och tårta. Möjligheterna att baka småkakor ökade genom järnspisarna. Första upplagan av receptsamlingen Sju sorters kakor kom år 1945. Vid bjudningarna skulle det dukas med finaste linnet, finporslinet, nickelservisen, fina skedar, sockertång och tårtgafflar. Papperservetten blev allmän på 1930-talet men helst skulle det vara linneservetter. Det skulle också vara vackra fat, olika för bullar och småkakor. Det man inte åt upp togs hem i papperspåsar.

Etikettsregeln föreskrev att de damer som hade högsta rangen skulle ta först. Om männen var med satt man efter kaffet i olika rum och pratade om sina angelägenheter. Ordet har fått en negativ betydelse. Man talar om kaffemostrar, kaffetanter och kaffekäringar. Kvinnornas prat var ”sladder”, medan männens prat blev diskussion.

Husförhör

Husförhören, som lagmässigt hade upp hört år 1895, praktiserades åtminstone någon gång så sent som under 1940-talet, visserligen då i en ”mildare form”, d.v.s.

utan den press som förhören förr haft på varje boende i socknen. Det många såg fram emot var kalaset efter prästens förhör.

Gunnel Andersson:

Jag var med om ett husförhör hemma hos oss år 1930. Prosten Erik Meurling var huvudpersonen. Hela Krokshults by var samlad i vår sal. Jag fick visa att jag kunde bönen "Gud som haver". Säkert var många

rädda inför förhöret. Men sen blev det fest med mat, ostkaka och avslutningskaffe. Det här husförhöret var nog ett bland de sista i bygden.

Bröllop

Brölloppen var ståtliga tillställningar längre tillbaka. Man vigdes mestadels i kyrkan, Brudens föräldrar bjöd oftast in till kalas i sitt hem. Inbjudningskort skickades ut. Bröllopsfotot var viktigt.

Ibland hölls festen på Gästis i Kristdala. På 1970-talet byggdes ett församlingshem, som nu i stor utsträckning används till större tillställningar.

**Hildur och Adolf
Johansson Höckhult**

Detta är ett en bild tagen på brudparet Alma och Enok Axelsson med gäster år 1930. Vigseln ägde rum i kyrkan. Erik Meurling var kyrkoherde då. Festen ägde rum i Träthult hos brudens föräldrar Lotta och Lars Magnus Karlsson. De står till vänster om bruden och även Almas bror Karl Viktor och hans fru Hilda. Enoks föräldrar är också med. Hilma finns till höger om sonen och pappa Gottfrid är längst upp till vänster. På kortet finns även syskon med familjer och barndomsvänner till brudparet liksom bybor från Träthult. Kortet är beskuret så alla gästerna finns inte med. Det var säkert en amatörfotograf som förevigade denna uppställning. Själva bröllopsfotot togs hos fotografen Axel Wallin.

Idag har traditionen med stora fester och kalas i stort försvunnit. Vi är säkert många som har minnen från vår egen by. Det var gemenskap och trivsel vid dessa tillfällen för både gammal och ung. Vi bär med oss många minnen från olika högtidligheter.

Sture Caremalm:

"Britta och jag gifte oss den 11 juni 1955. Vigseln var i Kristdala kyrka, dit bröllopgästerna kom. Kyrkoherde Bertil Forsbring var förrättare. Sedan var det kalas i mitt föräldrahem efteråt. Det var ca 130 gäster, som satt överallt i det stora och lilla huset. Vi hade själva tillverkat långbord. En gris och en kalv hade slaktats. En kokerska från Mossebotrakten tillredde maten.

Vi hade också anställt servitriser och en diskerska. Bröllopskortet togs av Lennart Sabel i Kristdala. Brittias syster Stina var tärna".

Att hägna gårdsgård

Under den tidigare delen av 1900-talet förekom endast hägnade gårdsgårdar. Senare kom taggtråd och fårnät och finns fortfarande kvar. Glädjande nog har trögårdsgårdshägnandet fått en renässans. Det finns många i bygden som tagit upp detta hantverk. De var kanske med sina fäder när de var små och sätter idag med allt större bravur upp gårdsgårdar.

Stig Karlsson, Träthult

Åke Svensson, Snöversmåla

Bertil Karlsson, Krösås

Christer Karlsson, Träthult

Stig Karlsson, Träthult, har under senare tid lärt sig hägnandets konst genom att vara med äldre personer. Här följer hans berättelse om detta urgamla hantverk:

Vår småländska gärdsgård

När man skall beskriva arbetsgången på trögärdsgård blir det ofta diskussion, eftersom det är lika många stolar som byggare. För min del börjar jag arbetet med att sätta upp staver på ca 1,20 meters avstånd, och använder en trinda som riktmärke. Den får gärna vara lite krokig i storändan, eftersom man lättare kan följa efter den gamla riktningen. Man kan även luta stavrarna något om man av någon anledning vill ha stödstavrarna på en särskild sida. Detta gäller endast på korta sträckor. Det är viktigt att få ner stavrarna i marken så de står stadigt. Om någon enstaka inte går att få ner är acceptabelt. När det är berg får man antingen borra hål för ett järnrör eller göra en klova, alltså en grov enebit på ca 60 cm med två borrhål, där staverparet slås i. Som extra säkerhet går det att sätta stödstavrar från båda hållen. När ett antal stavar har satts upp börjar själva byggandet. Det är här jag menar att det finns många olika sätt att gå tillväga. Självt försöker jag att få mellanrum eller luft mellan trindorna. Jag lägger en sten under den nedre storändan för att undvika direkt markkontakt. Hur man vänder trindorna eller slanorna beror

bl. a på lutningen av terrängen. Höjden på gärdsgård för lantbruksändamål bör vara ungefär 120 cm. Man måste räkna med att den sjunker efter några år men är ändå tillräckligt hög.

Stödstaver sätts omväxlande på varannan eller var tredje hot. Jag klyver de grövre trindorna med en anordning på griplastaren. När man ser rester av gamla gärdsgårdar finns det ofta handklivna trindor. På ställen där det var ont om gran har ek använts. Till staver använder jag bara ene. På varje hot skall det vara minst en nacktrinda. Ibland får man variera hur långt in i hotet den skall ligga. I övrigt kan det varieras hur man fäster tråden, antingen som en "åtta" eller bara runt om. Med "åtta" blir det större kontaktyta och tråden sitter bättre. När man skall avsluta gärdsgården gäller det att förbereda det i god tid så att sista hotet får samma höjd som tidigare. Första tråden skall sitta i andra eller tredje trindraden och därefter på två ställen uppåt med den sista under nacktrindan. Ibland krävs fyra till fem trådar, t ex när staverna sitter dåligt eller i början eller slutet av gärdsgården

Ordlista:

Staver av ene (stakar eller störar)

Trindor av gran (trinner eller slanor)

Bygga gärdsgård (hägne)

Barn- och ungdomstid

I vårt konsumtionssamhälle är barnleksaker ingen bristvara. För hundra år sedan var det annorlunda. Det blev inte så många tillfällen till lek. De få leksaker som fanns var oftast hemmagjorda. Gran- och tallkottar försågs med ben och blev djur. Visselpiporna av rönkvistar var populära. I intervjuerna återkommer

”drämme trill” ofta. Skivor hade sågats ut från en björkstock och med hjälp av en stör slog man till trillan. Man tävlade om vem som kunde komma längst. Hemmagjorda skidor och kälkar, skridskor och sparkar sysselsatte barnen på vintern. Man byggde ofta riskojor i skogen. På rasterna i skolan lekte oftast flickor och pojkar var för sig. I snöbollskriget deltog däremot alla.

**Leksaker från Krösås.
Flygplan, båt och fågel.**

Sture Caremalm minns: *På 30-talet hade vi barn en skidbacke på Stackvallens ägor. Det var en lång backe, som gav en väldig fart.*

Skidorna var naturligtvis hemmagjorda. Till stavar tog vi den långa delen på uttjänta slagor. Som truga hade vi hålskivor från en separator.

Sture Karlsson minns:

Min farfar hade barnasinnet kvar långt upp i åren. Efter middagen, som han åt med vår familj, ville han ofta spela räv. Han hade själv tillverkat spelbrädan och som rävar och får hade vi tändstickor. Han ville gärna vinna över oss små och blev då mycket upplivad. Men om han förlorade suckade han uppgivet och sa: Va de nåt de. Hå-hå-ja-ja. Han gjorde en snurra av en trådrulle med en träpinne genom hålet (en perr). Det gällde att ha den snurrande så länge som möjligt. En lek hette ”ledi

sjöman” Det gällde att slänga ut armar och ben i takt. I en annan lek tog man tag i tårna och hoppade över t ex en käpp utan att släppa taget. Det gällde att vara vigulant (smidig). Ibland tog han ett grässtrå och kittlade någon i nacken. Både vi barn och farfar hade mycket roligt när offret gång på gång viftade med händerna för att få bort insekten.

Bill Wigren, född 1959 i Krokshult och boende i Fågelmara:

Jag var med om två skidtävlingar i vad vi idag kallar "Helges äng". För oss barn var det ett varv på ängen. Jag kommer inte ihåg vem som vann. Det enda jag minns är att det inte var jag. För de vuxna gick skidtävlingen ner mot badplatsen vid Kroksjön. Jag själv stod också som kontrollant i tallplanteringen, som ligger mellan "Dämnen" och badplatsen. Kontrollerade så att ingen skulle ta en kortare väg och fuska. Den ende deltagaren som stannade och pratade var Wilhelm Sjöo. Jag minns också att det var deltagare från Fallebo. Jag kan tyvärr inte komma ihåg vem som vann. Året måste ha varit mellan 1968 och 1970.

Bills syster Ingvor har lämnat följande berättelse:

Jag fick en förfrågan om att skriva något barndomsminne från byn. Det finns väl en hel del och allt passar kanske inte in i sammanhanget men de saker man såg fram emot som barn i byn var de återkommande festligheterna vid Valborg och midsommar.

Vid valborg var hela byn vid Helges äng och tänkte på valborgsmässobålet. Ibland grillade vi korb eller fick gå in till Ingrid och Helge och dricka kaffe.

Vid midsommar var vi också hos Ingrid och Helge men då som nu var vi på ladugårdsplanen och klädde stängen innan vi reste den på sin plats i vägskalet.

Men det som kanske inte alla har varit med om är de skidtävlingar som anordnades. Ja, ni behöver ju inte gissa var vi var, ja just det på Helges äng! Där hade Helge, som var något av en sportfantast, lagt

spår, ett för oss yngre (jo, på den tiden tillhörde jag de yngre för detta var i slutet av sextiotalet eller början av sjuttiotalet) och ett spår för dem, som var ungefär femton och uppåt, alltså de äldre. De "äldres" spår var längre och gick neråt sjön. Vi "unga" fick hålla till på ängen.

Ni kan tänka er känslan att stå vid grinden som går från gården och åka ut på ängen med nästan platta träskidor med bindningar, som man fick trä om foten! Med toppluva och en mörkblå stickad tröja, som jag fått av farbror Börje, där nummerlappen var fastsatt, vi hade nummerlappar, det var på allvar! Man skulle bara iväg så fort som möjligt och hinna ifatt den, som startade innan. I målet fanns Helge och pappa och många andra, men vad jag kommer ihåg, skötte de tidtagningen. Vi fick starta med en halv minuts mellanrum. Det var bara att köra för fullt med detsamma, för det fanns bara en placering som räknades. Vi var rätt så många ungdomar som åkte (det var Lindéns, Nilssons och Wyckmans från Åsjögle och Nordströms, Axelssons, Caremalms och Wigrens från Krokshult). Det var säkert fler med och tävlade men jag har nog blivit lite glömsk!

När vi kommit i mål var det prisutdelning och alla fick pris. Men de som kom på pallen fick något extra!

Vilken tur att ha sådana minnen och vilken tur att det finns så många engagerade människor!

Måste säga att det är fantastiskt vad denna lilla by kan åstadkomma!

Helge Johansson

Vi vill presentera personen Helge Johansson. Hans namn har förekommit i olika sammanhang i våra häften.

Han föddes 1913 i Krokshult och levde hela sitt liv där. Han tog över gården från sin far Axel Johansson. Hustrun Ingrid var från Mörlunda och var anställd i hemmet hos dåvarande folkskollärarinnan Ester Callersten i Krokshult. Det var så de träffade varandra. Tillsammans drev de jordbruket med mjölkkor in på 1960-talet. Helge insåg som kanske den förste i trakten att bondelivet inte var särskilt lönande i förhållande till allt arbete. Jordbruket avvecklades gradvis, och Helge

började arbeta vid Bergerstams såg i Äshult. Han var aktiv kommunalpolitiker i Kristdala.

Helge gjorde lumpen vid I 12 i Eksjö på 30-talet. Under kriget låg han i beredskap vid norska gränsen.

Till denna korta levnadskronika ska fogas hans idrottsintresse för framför allt fotboll och skidåkning. Helge deltog i ungdomens fotbollspelande på åkrar och mossar. Man mötte lag från grannbyar. Jakten var ett annat intresse under hela hans liv. I ovanstående berättelser har vi sett hur Helge engagerade sig för ungdomarnas fysiska fostran. Han var en eldsjäl, som engagerade sig starkt i det han företog sig.

Gunnel Andersson: *Jag minns en man som var suverän på att berätta spökhistorier för oss barn. De kunde handla om döda som gick igen och om tomtar mm. Vi blev mycket uppskrämda. Far försökte lugna oss. Det var kusligt att gå på dasset när det var mörkt efter sådana historier.*

Margareta Ohlsson:

När jag tänker tillbaka på min barndom går alltid tankarna till min faster Tekla Axelsson på Björkhaga, som alltid fanns

Tekla Axelsson

till hands för oss alla syskonbarn.

Om höstkvällarna sjöng hon gamla skillingtryck för mig framför köksspisen, bland annat I en sal på lasarettet. Sången var sorglig men tror nog att den skulle vara fostrande. Man borde vara tacksam att man hade det bra. Jag kan fortfarande känna den värme och trygghet som fanns hos henne. Att få sova över där var något alldeles särskilt – doftande rena broderade lakan med spets och ett öppet fönster med spetsgardiner som fladdrade av vinden. På bordet fanns nattviolerna som doftade av kvällsbrisen. Jag minns också kaminen med värmeplatta, som gav ljummet vatten att tvätta sig med. I lavoaren fanns handfat, bringare, tvålask med Palmolive-tvål och nederst stod pottan med ljummet vatten med ilagda apelsinskal. Det luktade pomerans. Min faster sa att det gav en frisk doft. Och på morgonen blev det frukostbricka. Man kände sig som en liten prinsessa.

Siv Alge

Så länge jag kan minnas vävde mamma, både sommar och vinter. Hon vävde, dukar, handdukar men framförallt mattor. Hon vävde ofta på beställning och det var långa vävar som skulle vävas. När vävstolen skulle upp var det ofta männen som hjälpte till med att få på varpen. Någon skulle sitta under- bakom vävstolen och hålla själva varpflätan, medan mamma höll så att varpen kom rätt. Det var viktigt att den drogs på rakt annars blev väven sned. När varpen var på skulle väven solvas och då fick vi som barn räcka trådar. Ett enformigt och tråkigt arbete.

Mattorna vävdes av trasor som klipptes av gamla avlagda kläder. Många kände säkert igen klänningar och skjortor i mattan på köksgolvet. Det var många gånger som man somnade till vävstolens ljud.

På 1960-talet kom plastmattorna. Då beställde man plastremсор via katalog eller handlade hos Einar Perhzon i Oskarshamn. Plastremсорna kom på rullar som sedan skulle föras över till skytteln för att man skulle kunna använda det vid vävningen. Det var ett kvällsarbete att samtidigt som man tittade på Tv sitta och

rulla upp platsremorna på skytteln. Den första plasten som kom luktade illa. Allt eftersom väven blev färdig togs den

ner och såldes till den som beställt. Mattorna vävdes i olika mönster. Ett mönster som var populärt var rosengång.

Matta vävd av plastremсор

Ungdomstid

Eftersom det varit svårt att få fram uppgifter om ungdomars förströelser under tidigt 1900-tal får man kanske gissa sig till hur det var. Vi har tidigare konstaterat att man redan från barndomen måste delta i gårdens skötsel, så tillfällen till förströelse var få. En man född 1910-talet sa i en bandinspelning: *Det var inte så mycket tid att slå dank.* Det var en gammal och sträng syn – man måste vara flitig och arbetsam, allt annat var förkastligt. På gamla fotografier ser man ibland ungdomar från en by samlade i någons hem. Man gick i söndagsskolan tills man slutat storskolan. Personer födda på 1920-talet ger en annan bild. Missionshuset i Krokshult, byggt 1938, blev en samlingsplats för både unga

och gamla. Efter konfirmationen betraktades man som vuxen och fick börja arbeta. En fjortonåring idag betraktas inte som vuxen. Man är ung längre nuförtiden. När man var arton år hade man frihet att vara ute på kvällarna. Vägskälet i Krokshult blev nog tidigt en samlingsplats för ungdomarna i trakten. Vid midsommar restes midsommarstång vid vägskälet på 1930-talet och kanske redan på 1910-talet.

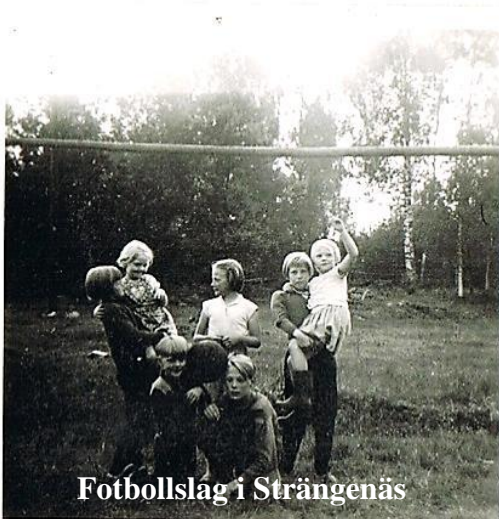

Ungdomar på 1940-talet

Sture Karlsson: *Jag minns från 50-talet att det ständigt var många ungdomar samlade där. De äldre pojkarna hade genomgående motorcyklar. Vi yngre hölls oss i bakgrunden och lyssnade till de äldres prat. Flickorna stod som regel för sig själva.*

Inez Wigren: *Efter konfirmationen var det vanligt att ett gäng flickor från byn cyklade till bion i Kristdala. Affischer var uppsatta på uthus nära väggkanten. En av de första filmerna var Barnen från Frostmofjället. Det blev många tårar.*

Fotbollslag i Strängenäs

”Fotbollsparkande” var en populär sport. Krokshultsborna spelade mot andra byar, t ex Björnhult i Mörlunda. En fotbollsplan fanns långt tillbaka ovanför skolhuset, men det kunde också vara mossar eller åkrar som låg i träda. Nedanför Einar Sjöös hage ner mot Kroksjön fanns en mosse, som också användes som fotbollsplan, Stackvallenpojarna, Helge Johansson och Wilhelm Sjöo hörde till de mer framträdande

Det förekom även kraftprov som stenlyftning, kulstötning, fingerkroksdragning och armbrytning. Wilhelm Sjöo hade ingen överman när det

gällde sådana färdigheter. Man provade också sina krafter genom att bära plank vid sågverken. Simon i Smedserum var under sin tid bland de starkaste. Kortspel var en annan populär sysselsättning.

SLU – Svensk Landsbygdsungdom, var en förening som från 1940-talet samlade bygdens ungdomar till olika aktiviteter. Avdelningen här kallades Kristdala västra SLU-avdelning. Det var en ungdomsorganisation som hade i sina rötter i dåvarande Bondeförbundet. Hilmer Gahne från Mörlunda var med vid bildandet. Man hade regelbundna möten och samlades oftast i Hembygdsgården i Kristdala. På sommaren hade man även praktiska tävlingar. Det kunde vara slätter och betgallring. De flesta pojkar och flickor var medlemmar och deltog flitigt i de olika aktiviteterna. Sture Caremalm var funktionär i många år – både som kassör och ordförande. Gunnel Andersson var sekreterare en tid. Rörelsen bytte senare namn till CUF (Centerns ungdomsförbund) och har idag ingen verksamhet i Kristdalatrakten

Kristdala.

Kristdala västra SLU-avdelning höll i lördags kväll månadsmöte i Hembygdsgården i Kristdala.

Till programkommitté för nästa möte utsågos Ina Konradsson, Gunnel Nilsson, Sture Karlsson, Ture Johansson, Kroxhult. Efter förhandlingarna följde samkväm med servering samt sång och lekar.

I onsdags kväll höll avdelningen slättertävling å grönfoder hos lantbrukare Helge Johansson, Kroxhult. De bästa blevo:

1) Helge Andersson, L:a Hökhult, 73,5 p., 2) Patrik Karlsson, Grytvi-ken 72 p., 3) Sture Karlsson, Kroxhult 71 p. Efter tävlingarna bjöd värdfolket på kaffe.

Referat infört i OT på 1940-talet

Sture Caremalm:

Den första söndagen i advent 1943 anordnade SLU ett slädparti till Kristdala kyrka. Det var tre ekipage från bygden med ungdomar. Vid kyrkan anslöt ungdomar från Lilla Höckhult. Jag körde parhästar och minns även att Ture

Johansson också var körkarl. Efter högmässan samlades alla ungdomarna på Frodes kafé och drack kaffe. Prosten Erik Meurling kom in till oss och tackade för initiativet att besöka kyrkan på detta speciella sätt.

Resa till Örebro med CUF 1965

**Badande barn
från Sund med
Rut Svensson som
övervakare**

Stig Simonsson, Hultsfred, minns:

Mina äldre syskon lärde mig dansa hemma. Jag kommer ihåg att jag i min tur lärde en barndomskamrat Birger Wigren att dansa. Vi var bland annat i den gamla lagården i Järnemåla. Jag var musikalisk och sjöng bitarna.

Åke Svensson: Jag minns från 1950-talet att många ungdomar kom cyklande förbi Snöversmåla på väg till dansen i Illevik. När jag blev tillräckligt gammal cyklade jag också till den festplatsen.

Ungdomarna for iväg till dansen på sina cyklar. Den kunde äga rum på logar och dansplatser. Logdans förekom t ex i Björnhult, Lönhult, Fallebo, Krösås och Höckhult och festplatser som Illevik, Lillesjö, Bjälebo och Högalid besöktes. Det var ofta lokala band som spelade, t ex Åke Edwards från Mörlunda och Roséns från Vederhult.

Först var cykel transportmedel till sammankomster och träffar. Man begav sig inte gärna i väg utsocknes så ofta. De unga männen där såg inte med blida ögon att det kom andra för att träffa deras flickor. Det finns en hel del historier om bråk och våldsamheter. Istället sökte pojkarna sina tillkommande på hemorten – i den egna byn eller en närliggande by inom socknen. På 1950-talet kom bilismen och ungdomarnas rörelseradie ökade. På 60-talet upphörde vägskälet i Krokshult att fungera som mötesplats.

Det fanns också en del ungdomar som aldrig besökte danser. För dem var den kristna tron viktig. De besökte ungdomssamlingar, bland annat i Smältebro, och gick regelbundet på gudstjänsterna i Krokshults missionshus och på andra ställen. Man cyklade ganska långa sträckor. Prosten Charadotes Meurling satte genom sin stränga syn på levernet en prägel på många ungdomar under konfirmationsläsningen.

**Olle Larsson, Lars Larsson, Göran Axelsson
och Per Larsson i bakgrunden**

Björkedrag

Inför ett kommande bröllop drog traktens ungdomar en björk till flickans hem. Man sågade ner en lämplig björk, som var rak och fin. Av virket skulle en möbel tillverkas. Var den blivande bruden gravid, skulle det vara en ”klynnebjörk”.

Det sägs att man ibland satte en törestubbe där toppen delade sig. På trädet satt kanske en dragspelare vid framdragningen. Besökarna blev inbjudna på kaffe och som regel hade man med sig presenter. På senare tid drogs björken med en traktor.

Inez Wigren: Jag har många minnen från björkdrag i Krokshult. Det var glada tillställningar. Traditionen lever fortfarande kvar i vår bygd. År 1992 var det björkdrag för min dotter Ingvor och Nils-Inge. De hade inte förväntat sig att någon skulle komma, så de blev helt ställda. Ivar drog björken med traktorn, och vi hade med oss mat för korvgrillning samt kaffe. Och senare var det björkdragning till min systerdotter Ing-Marie och Mikael. Förra året var det en tillställning i Höckhult för Gunnar Höckerdal och hans tillkommande.

**Gunborg och Sven Karlsson
Krokshult**

**Brudparet Gunnar och Karin
Höckerdal, vid tallarna i Krösås.**

Kärleksbrev:

Mörlunda den 19 maj -19

Käre Erik!

Tack ska du ha för hemma och för allt trevligt hos er. Det var så roligt att jag fick komma med. Jaha du, nu är jag här i Mörlunda igen. Var hemma ett par timmar och sen ramlade jag iväg hit. Hur har det gått för dig med potatissättningen i dag? Du har väl inte somnat nån gång och ramlat i fåran? Men det hade väl blivit en nästan stor "sättebit". Jaha du, Eriken den som hade dig här i kväll. Det är ju så vackert väder. Men det är bara att önska. Men jag tänker på dig i stället. Du käre, om du glömmer bort mig så blir jag visst aldrig glad mer. Du Erik att hålla någon riktigt kär, att dela allt med honom glädje och sorg, arbeta för honom göra livet ljust och glatt, säg du det är väl ändå livets högsta lycka. Det finns en vers i en folkvisa som lyder så här: Min tankes tanke du är

vorden, jag älskar dig som ingen här på jorden, du är min frid, min fröjd och salighet, jag älskar dig i tid och evighet! Den är vacker inte sant. När jag tänkte på dig kom jag ihåg den. Hör du, det är allt bra länge till pingst. Får jag inte se dig förr? Bara du inte drar iväg till andra flickor. Ni pojkar är visst inte att lita på. Hör du, den där flickan som du hade sällskap med på Kristdala möte såg så trevlig och rar ut. Du har inte talat om för mig vem hon är. Nu tycker du väl att jag är dum och nyfiken. Förlåt mig, men en blir visst lite avundsjuk ibland. Snälle du, laga att ingen får se det här, bränn det då du läst det. Jag skulle bli så ledsen om någon annan än du läste det. Hälsa flickorna och din mor och far så mycket från mig. Å hör du, skriv snart är du rar.

Käraste hälsningar till dig från Ester

Kärleksbrev utväxlades mellan en man i bygden och en kvinna i Mörlunda. Ovisst hur de blivit bekanta. Avståndet var stort enligt den tidens mått, varför de inte träffades så ofta. Det här inträffade på 1920-talet. Det fanns inga telefoner och cykel var enda kommunikationsmedlet. Istället utväxlades brev mellan dem, där en starkare kärlek växte fram. Tilltalet ändrades efterhand från Bäste herr Nilsson till Älskade Karl. Ett brev från år 1926:

Käre Karl!

Tack för brevet, som jag fått för långa tider sen, du kan ju tro att du ej får något svar förrän jul, du lär väl ha fördragsamhet mot mig, jag får be om ursäkt för dröjsmålet. Ja nu är det snart en månad sen vi var åt stan, du håller väl på å bevistar stan om lördagarna förstår jag. Ja nu har vi bara höst och sen vinter det blir en kuslig årstid att invänta. I söndags var du väl åt Stighult på begrafning jag läste visst om det i tidningen att begrafningen var då. Ja käre du, hur mår du det går väl en dag omsänder hos Eder också, och det närmar sig jul för varje vecka vi får väl förbida tiden till dess, innan vi hälsar på varandra. Ja klockan är nu snart 10 på kvällen, så nu är det dags att gå och lägga sej du sover väl nu, och drömmer om mig.

Jag får nu avsluta med många kära hälsningar till dig och Eder alla.

Vännen Hilma

Nästan sanna historier

Albert Karlsson använde ofta orden ”han gnej” (han hade bråttom). Orden blev ett talesätt: ”Han gnej, sa Albert på Gäret”.

Smeden i Krokshult använde ordet ”tja” i början av ett svar. Det blev ett uttryck: ”Tja, sa smèn”.

En man var hos doktor Karlholm. Denne tyckte det var penibelt att tala om att han led av hemorrojder. På mottagningen var dessutom en sköterska närvarande. Mannen sa: ”Det är så fult så ja vill inte säga dä, men giss, doktorn, giss!”. Det är inte bekant hur besöket slutade.

En person var känd för sina många skämt, som oftast framfördes på ett trovärdigt sätt. På 50-talet kom många nymodigheter. Vid ett samtal med en annan person sa denne: ”Jo, nu har dom oppfinne ett bör som ä gjort av gummi”. Den tilltalade visste inte vad han skulle tro, men förstod så småningom att det var ett skämt.

I slutet på 40-talet kom tröskverksströmmen. Vid tröskning i en by fick man ingen ström till motorn. Man hade en lång kabel som delvis låg hoprullad på marken. Ägaren sa: ”Vänt, pöjke! Ni förstår väl att strömmen har svårt å komme fram när sladden ä så tesnord.

En man hade svårt att uppskatta vad saker kostade. Han blev tillfrågad vad en bil var värd. Svaret: ”Den ä dyr. Den köster noj flere tusen femhunre”.

Man undrade i affären, där en viss person handlade, varför han köpte så mycket tvål: ”Jo, ni förstår att röttera äter opp`en hele tin.

Några tonårsflickor från Krokshult skulle cykla till logdans i Björnhult. Vid Smedbergs (vägskälet) behövde de kissa. De gick in i huset och bad att få låna toaletten. Kvinnan missförstod det fina uttrycket och hämtade spegel och kam. De förklarade att de bara ville gå på dasset. Javisst, få ni dä. Det finns tiningar där”, sa kvinnan.

En person var skeptisk i olika sammanhang. Ofta sa han: ”Det är mer än omöjligt att det här ska gå”.

En ensamboende person i utkanten av bygden fyllde jämnt. Ungdomarna gick dit med kaffe, kakor och en present. Mannen var inte van vid att någon besökte honom. Han gömde sig i skogen nära stugan. När de väntat en lång stund rusade han plötsligt fram alldeles vildsint med en yxa i handen. Han avväpnades och lugnade ner sig till sist. Kaffet kunde avnjutas till allas belåtenhet.

En man blev bjuden på kaffe i en granngård. Det var ett väldigt svagt kaffe. När han kom hem sa han till familjen, att det inte var något fel på kaffet, men det var för mycket vatten. Han kallade det svaga kaffet för ”änglapink”.

En gudfruktig man använde i upprört tillstånd sitt värsta kraftuttryck: ”Halva varden, ...”.

Många personer hade ofta ett tillägg till det som skulle hända längre fram: ”Om Gud vill ....”

För att beräkna matåtgång vid kalas frågade kokerskan om det var bönder eller vanligt folk, som skulle komma.

Några flickor i en by kom promenerande på landsvägen till betesgallring på en åker någon gång på 1930-talet. De var iklädda långbyxor, vilket inte alls passade sig för en flicka vid den tiden. En kvinna i en granngård muttrade förargat: ”Nu har di fått för långt skaj”.

En predikant var hembjuden till en familj, där man bjöd på mycket svagt kaffe. Han sa: ”Här gäller inte tro utan här gäller böner”.

En man var på dagsverke i en annan by. Det gällde vedhuggning. Vid måltiden serverades rabarberkräm. Han åt tallrik på tallrik. Husmor sa: ”det var varst va du va glupen. Nu ä krämen nästan slut.

Vedhuggaren svarade: ”Nu ska ni inte va så tyken, mor. Ja trodde det va soppe.

En man hade köpt blommor i Kristdala för att gratulera en dam i granngården. När han gick hem svängde han handen fram och tillbaka. Blommorna stötte i vägen hela tiden. Vid hemkomsten var bara stjälkarna kvar. Buketten överlämnades i alla fall, och kvinnan tyckte ändå om gåvan. Det var ju tanken som räknades.

Ett ordspråk: Av andras läder kan man skära breda remmar.

I september 1960 skulle en man fylla 90 år. Anhöriga hade städat huset från golv till tak. Jubilaren hade dagen före cyklat till Kristdala för att inhandla bland annat glass. Frys fanns inte så han la glasspaketen på spiselhyllan i salen. På morgonen upptäcktes misstaget. Den gamle tog en kniv och skrapade upp det mesta, eftersom han tyckte det var synd att glassen skulle förgås. Dessutom var allt så renstädat. Många skrattade åt det hela efteråt men han sa bara: ”Det va så gutt. Ja åt`et med e ske i flere da ettåt”.

En ogift man i trakten försökte ofta fria till unga damer. Objektet denna gång hade viss anknytning till bygden. Mannen hade alltså fattat tycke för henne. En sen kväll cyklade han med en kålrot på pakethållaren till hennes föräldrahem för att fria. Dörren var olåst så han gick in och kom till föräldrarnas sovrum. Han fick reda på att dottern låg över i Björnhult hos en väninna och blev erbjuden sängplats över natten. Flickans bröder hade roligt åt det hela och försäkrade vid morgonkaffet att hon

uppriktigt tyckte om honom. Nästa dag var han tillbaka och fick träffa flickan. Då tog friarens mod slut. Det blev inget tal om frieri, men hon fick i alla fall kålroten.

En annan person i bygden åkte spark till julottan. I mörkret vid Karlby körde han på en kvinna som också åkte spark. Sparken hade fått hög fart i nedförsbacken, så kollisionen blev häftig. Han hjälpte upp henne på sparken och utbrast: ”Nu bledde du allt rädd”.

En man gick till kiosken i Kristdala för att köpa korv för första gången. Han fick sin korv med bröd, men senap och ketchup var han misstänksam mot. Han strök av detta pålägg på kavajen och muttrade förargat: ”Det va en galen gubbe te å smörje ner körven”.

Far och son höll på att lasta hö på en åker. Den gamle pappan orkade inte ösa upp så fort. Sonen ville att det skulle gå fortare och utbrast irriterat: ”Sträck på resåra, far!”. Enligt uppgift blev denna replik ett talesätt, när någon arbetade för långsamt.

En luffare kom vandrande på vägen genom en by. En bonde, som ogillade luffare, släppte loss en arg hund. Luffaren började kasta sten på djuret. Bonden blev rasande och jagade efter främlingen med en högaffel. Luffaren kröp under lagård. Bonden ropade: ”Kom fram nu!”. Luffaren: ”Låt mej va! Ja har lungshot”. Bonden lät sig inte avskräckas och svarade: ”Kom fram, ja har värkty å operere mä”.

Seder, traditioner och skrock

Vid koutsläpp lades ut stål som t ex ett spett utanför lagårdsdörren som skydd mot sjukdomar. På stål bet ingenting. Järn lades också i nyfödda barns vaggor

På en gård lämnades en liten bit osådd på åkern.

En sed var att krypa emellan trindor i en gårdsgård – det skulle bota mot vissa sjukdomar. Ett annat sätt var knäppa ihop en sele och krypa igenom den.

Granströssel i öppen spis på Gärdet, har gjorts under flera generationer. Det var Klara Persson som tog med sig seden till Krokshult år 1882. Husbonden skulle plocka ”granstrunt” (årsskott 5-7 cm). Den öppna spisen i salen kritades först. Innanför en gjuten platta från 1859 lades dekorationen ut. Denna tradition hålls fortfarande vid liv tre generationer senare. Den städsegröna granen står för liv och odödlighet. Skotten symboliserar fruktsamhet. Brutna grantoppar runt graven visar på livets slut. Denna sed förekommer fortfarande vid begravningar i Kristdala.

Denna bild är tagen vid midsommartid 2012. Barnbarnsbarnet Bengt Caremalm för nu traditionen vidare 130 år senare

Gårdskator skulle man vara rädd om. De gav lycka till gården. Fortfarande finns en ovilja att skjuta skator eller riva ner deras bon. Skatorna troddes också kunna spå väder. Byggdes boet högt blev det en regnig sommar.

Om en ugglas hoade nära ett hus på kvällen skulle någon dö där.

En gravid kvinna skulle inte delta vid grisslakten, då kunde ett nyfött barn få ett lyte.

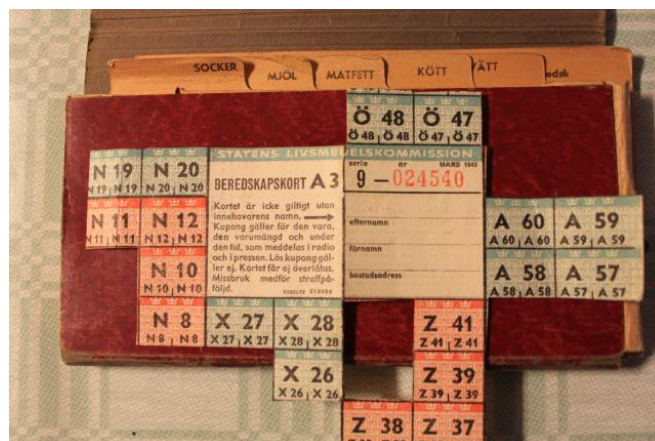
Världskrigen

Under det första världskriget 1914-1918 påverkade inte bygdens liv särskilt mycket. I tidningarna kunde man läsa om de stora krigshändelserna, fast Sverige var inte särskilt hotat. Radiosändningar förekom inte vid den tiden. Sverige lyckades bevara sin neutralitet under de båda krigen. Landet var däremot inte berett på konsekvenserna av avspärningen av utrikeshandeln. Man led brist på många varor i städerna. Statsminister Hjalmar Hammarskjöld fick beteckningen "Hungerskjöld". På landsbygden var man självförsörjande förutom av vissa varor. Det var ransonering på olika produkter, fast myndigheterna var sent ute. Det totala kriget var en ny erfarenhet och drabbade även de civila.

Även under andra världskriget började striderna i Europa. Sverige berördes genom anfällen på våra grannländer. Först angrep ryssarna Finland i det s.k. vinterkriget. Många frivilliginsatser kom från Sverige. "Finlands sak är vår" var uppmaningen till svenskarna. Man tog emot krigsbarn även i Krokshultsbygden. Det blev ännu mer hotfullt när Danmark och Norge anfölls av tyskarna, som krävde att få transportera soldater genom Sverige. Staten hade lärt sig läxan från första världskriget. Vi var förberedda på ett annat sätt.

Ransoneringskort infördes i mars 1940. Kristidsnämnden i Kristdala ansvarade för fördelningen. Kaffe och te var de första varorna som ransonerades. Till slut var nästan alla varor ransonerade. Mjolk, grönsaker och potatis förblev fria. Kupongerna anpassades efter t.ex. ålder, sjukdom och yrke. De var som regel tidsbegränsade. Affärerna avkrävde kunderna kuponger vid inköp för att själva kunna fylla på sitt lager. Kafferansoneringen var det största problemet för folk. På våren 1942 var veckoransonen nere på 13 gram per person,

vilket i princip innebar en kopp var fjärde dag. I stället dök det upp kaffesurrogat på marknaden. På hösten 1945 påbörjades avvecklingen av ransoneringssystemet. Kaffe var den sista varan och blev helt fri år 1951. Det har genom undersökningar konstaterats att den generation som växte upp under ransoneringens tid är den mest hälsosamma. Orsaken ska ha varit inskränkningar i kosten och det faktum att maten innehöll mindre fett och socker. Inget ont som inte har något gott med sig, kan man säga.

Under de båda världskrigen åt man kött från djur, som idag skulle vara otänkbara att förtära, men nöden hade ingen lag. Allt från räv och ekorre till kråkor och grävling fanns på menyn.

Kristidsbok från Beredskapsmuseet ger recept på t.ex. frikassé på grävling. Under kristider blomstrar alltid svartabörshandel. Det var särskilt bränsle och drivmedel. De som hade släkt och bekanta på landet kunde i smyg få extra tillskott. Det finns historier om självdöda grisar. Kontrollanterna kunde inte upptäcka allt. Man ansåg det knappast brottsligt att hjälpa en nödställd släkting eller vän.

Radio, telefon och tidningar användes för upplysning och propaganda.

En slogan var ”En svensk tiger”.

Genom att Sverige slapp allt vad ett totalt krig innebar, kunde landets industriproduktion få en flygande start. I de krigshärjade länderna tog det lång tid att bygga upp allt som förstörts.

I Krokshultsbygden märktes kriget på olika sätt. Många män blev inkallade, vilket påverkade arbetet på gårdarna. Alla hemmavarande måste hjälpa till på bästa sätt. Bensinransoneringen påverkade inte särskilt mycket. Det fanns ett fåtal bilar, och traktorerna hade inte kommit till bygden då. Det var brist på fotogen, som

ersattes med karbid. Det var inte någon egentlig matbrist på landsbygden. Gården var i mångt och mycket självförsörjande på det nödvändigaste. Men alla levde med oron för att Tyskland även skulle ockupera Sverige.

Det utgick en bestämmelse att allt brännbart skulle röjas bort från vindarna. Myndigheterna åkte runt och kollade att förordningen efterlevdes. Man kan anta att t ex många gamla handlingar försvann. Det bortrensade kördes till skogs och brändes. På kvällarna skulle man ha mörkläggningsgardiner. Bilarna hade särskilda avskärmningar för strålkastarna. Bönderna blev ålagda att hugga ved för gengaskolning. Prima björk undantogs och sågades upp i korta längder för vedaggregaten.

På gården Stackvallen var alla männen inkallade. Man fick hjälp av grannar. Även ungdomar från SLU var där på kvällarna och bl. a. gallrade betor.

Gunnel Andersson: *Jag gick och läste i Kristdala den dagen kriget bröt ut. Kyrkklockorna ringde. Det var kusligt och överkligt. Kyrkoherde Erik Meurling var fältpräst så vi hade en annan präst. Jag kommer också ihåg att jag skulle lämna kärnat smör vid det tillfället.*

Inez Wigren: *Den 1 september meddelades det på radion att krig utbrutit. Några gånger kom folk vi kände hem till mina föräldrar och ville köpa några kilo mjöl. Mor tyckte synd om dem. Tilldelningen av julgransljus ökade om det fanns barn i familjen, tio stycken extra för varje barn.*

Sture Caremalm minns: *Jag ryckte in som rekryt 1944. Först till Eksjö och sedan till Dalarna samt Haparanda. Jag var kusk, eftersom jag hade hästvana. Jag fick en ”omöjlig” häst men den lugnade ner sig. Hemvärnet startade omkring 1940 och jag var med några år före rekryten*

Siv Alge *När kriget tog slut i maj 1945 berättade min mamma att hon stod ute och hängde tvätt. Hon hörde då kyrkklockorna i Kristdala kyrka ringa och förstod att det var fred.*

Hemmets modernisering

Som en kontrast till förändringarna i hemmet vill vi belysa gamla förhållanden. En av husmors värsta vedermödor förr i tiden var stortvätten. Minst två gånger varje år skulle man rengöra allt som samlats under lång tid. Särskilt under vintern samlades mycket på hög. Kvällen före tvätt dagen lades plaggen i blöt i stora zink- eller plåtbaljor. På morgonen eldades under den trebenta gjutjärnsgrutan eller senare i den modernare bykgrutan, som hade inbyggd eldstad och insats av koppar. På flera gårdar byggdes särskilda bryggshus vid en närliggande sjö, t ex i Krösås och Höckhult. Man skrubgade tvätten i varmvatten på en tvättbräda(stukbräda).

Vittvätten kokades. Trasmattor skurades med såpa. Sedan var det dags för sköljning och eventuellt klappning med ett klapprå (böstel). Ofta kördes tvätten till en sjö i närheten eller också sköljdes tvätten i baljor vid en brunn. Till sist hängdes den upp för torkning.

Tvättvagg

Under 1940-talet kom enkla handdrivna apparater, som underlättade arbetet. Alla

förbättringar mottogs med stor tacksamhet av husmödrarna. Det var tvättbrädor, manglar, tvättvaggor och handdrivna tvättmaskiner. På 1950-talet skaffades de första tvättmaskinerna med elektroniska tidtagare. Få uppfinningar har haft så stor betydelse för vardagslivet.

Ungefär samtidigt inköptes de första kylskåpen och frysarna, vilka också bidrog till att förenkla tillvaron på många sätt.

Trefasströmmen gav möjligheter till nymodigheter. Den elektriska spisen blev ett komplement inledningsvis till järnspisen, som i längden behölls. Den gav värme under vinterhalvåret och var bra om strömmen försvann.

Man drog in vatten till köket. Först hade man en handdriven pump. Senare moderniserades systemet och man kunde bara vrida på kranarna för varmt och kallt vatten.

Dammsugaren var en annan välsignad nymodighet, som förenklade städningen. Köksassistenten blev också omtyckt av husmödrarna.

Tvättmaskinen liksom övriga apparater och maskiner bidrog till att underlätta arbetet i hemmet och gav kvinnorna möjlighet att arbeta utanför hemmet. I vår bygd var kvinnorna allmänt hemmafruar så länge det fanns aktivt jordbruk med kor på gårdarna.

Handdriven tvättmaskin

Försvunna ljud

Sture Caremalm: *Jag saknade under de sista åren i Krokshult de många ljuden som från de olika gårdarna. Koskällorna kunde höras lite överallt. Även fåren hade längre tillbaka pinglor. Hörde man dessa ljud visste man var djuren höll till. På höstarna dunkade råoljemotorn utanför logen. Det var tröskning. När den inte hördes var det matraster. Ibland hördes råoljemotorer på flera håll. Det är ljud som vi aldrig får höra igen.*

Gunnel Andersson: *Jag tänker på bjällerkransarnas högtidliga klingande vid julottefärderna. Det är en förmån att ha fått uppleva dessa resor. När far körde till Kristdala för att t ex handla hade hästen en pingla. Var man ute kunde man höra ljudet, när ekipaget var vid affären. En gång byggde grannpojken Sven och jag ett vattenhjul i bäcken nedanför vår lagård. Sven stod för det tekniska. Hjulet var på något sätt kopplat till en träklubba, som slog mot någonting hela tiden. Far undrade vad det för konstigt ljud, och vi förklarade vårt upptåg. Han skrattade åt det hela men sa till oss att stänga av på natten, för annars kunde man inte sova. Och det lovade Sven att göra. Idag byggs inte sådana vattenhjul i våra bygder.*

Sture Karlsson: *I slutet av 40-talet började motorcyklarna bli vanliga. Vi småpojkar försökte efterlikna knattret genom att böja en pappskiva och sätta den om staget i framskärmen på cyklarna. Genom fladdret mot ekrarna blev ett ljud som skulle efterlikna tvåtaktarna. Upp till styret gick ett snöre. Ljudstyrkan kunde ändras genom att dra hårdare– man gasade.*

Åke Svensson: *Jag minns tydligt när min mor satt på en mjölkpall och mjölkade korna. Det uppstod ett taktfast ljud när strålarna stötte emot plåtspannets insida. Allteftersom spannet fylldes försvann ljudet. En trogen åskådare var katten, som väntade på en slick mjölk. Hans lapande kommer man också ihåg. Vi hade en vedklyv med ett stort hjul med en yxa på varje sida. Det fanns ett anhall där vedklumpen lades, och så kom yxan med rätt stor hastighet och träffade biten. Ljudet varierade beroende på bitens storlek. När det var stora klumpar som klövs skakade det till i hela vedmaskinen.*

Studiecirkeldeltagarna: *Vi har minnen av många andra ljud. Det var t ex den morgonen julgrisen skulle slaktas. Man band ett rep om trynen och drog ganska omilt ut grisen från stian. Vi barn fick inte se på, men skriken hördes ända in i huset. Grannarna till smeden i Krokshult kunde ständigt höra hammarslagen mot städet långt in på sena kvällen. På andra sidan av gatan låg lanthandeln. När dörren öppnades ringde en klocka. Kunder kom och gick. Från rummet intill kom telefonsignaler. Där stod televäxeln. Man kunde höra telefonisten säga Krokshultsby, och i luren önskade någon komma till ett visst nummer. Vid vägskälet samlades många motorcykelåkare. Ibland kom de överens om att åka till samhället och köpa korv. Det brummade, knattrade och rök när man körde iväg i en lång rad. I byskolan stegade barnen på rasterna. Pojkarna spelade fotboll. Det fanns ingen domare, så det blev mycket upprörda känslor. Frökens ringklocka bröt all lek. Alla dessa olika ljud kunde höras på långt håll.*

Bilder av det förgångna

Avskrädeshög i ett stenröse i skogen

Hästräfsa med invuxen björk. När modernare maskiner kom sattes räfsan ut i skogen.

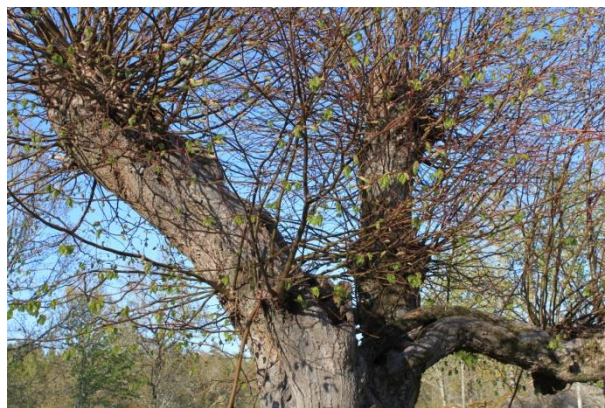
Bilvrak- en amerikanare Oldsmobile -35års modell som legat här i drygt 50 år. Motorn användes till att driva en vedkap

Lystrådshållare. F.d. smedjan i Krokshult

Bonad sydd under 1940-talet

Hamlat träd

Milstolpe i trä, markerade en fjärdings väg= 2,672 km.

Skräp under logen

Cyklar som tjänat ut.

Visseljohanna som visslade när vattnet kokade

Flygfoto över Sund från 1950-talet

Barnvagn använd på 1950-talet

Dialektord

Här följer en del ord som finns i vår loka dialekt. Vissa ord som enbart är dialektuttal av rikssvenska ord har tagits med.

Uttalsbeskrivningen gör inte anspråk på att visa den perfekta fonetiska stavningen utan innehåller enbart de betydelsefullaste tecknen för att någorlunda visa uttalet. På grund av datorns begränsning i textens utformning har accenterna ibland hamnat före bokstaven men det betyder här ingen skillnad.

Oftast har slut-e ett uttal som ligger närmare ä än e utan det här är angivet. Det skrivs istället med e, som i exempelvis ordet ”skroe”.

Dubbelkonsonant anger att uttalet före är med kort vokal, till exempel backe med uttalsangivelsen bakke. För enkelhetens skull delar vi in sje-ljuden i två sorter, dels som i ”kikna” (ʒ) och dels som i ”sjal” (ɸ).

˘ grav accent

˘ akut accent

Exempel: ”Jag tog de två första stégen upp på den långa stégen”.

Λ a som i alla

a a som i dag

ŋ ng-ljud

l tjockt L

R tungrots-r eller snarare som uttalet av w i engelskans woman

d rd som i slutet på bård eller värd

t rt som i slutet på tvärt eller mört

ʒ sj-ljud som i sjata och kurs (framme i munnen)

ɸ sj-ljud som i sju och schack (bak i munnen)

ə vokal som vokalen i slutet av uttalet av engelskans father

När dubbelkonsonant inte kan avslöja om vokalen före är lång eller kort (som i uttalet av ”garsken”) är vokalens ljud dubblad om stavelsen är lång. I garsken är dock a en kort vokal.

I inget av de upptagna orden betyder dubbelvokal att båda vokalerna ska uttalas var för sig.

anbates	˘annbates	bråka, springa, hoppa, slåss på skoj
annlessere	˘annlessere	annorlunda
hantere	hantere	lorta ner (sig)
bressle	brèssle	med räfsa jämna ut hö på marken för bättre torkning
byl	byl	lass eller börda, t.ex. ett stor men bärbar mängd hö
bynke	b`ynke	knyte
böl	bəl	stor gren
böste	böste	hosta, dunka
davel	dàvel	måltid på dagen (nu ur bruk, dialektalt ord för dagvard)
drävje	dr`ävve	blandat kli och vatten (till höns)
dröppje	dr`öppje	idissla
dällda	d`ällda	dalen, (däld = gammalt svenskt ord för liten dal)
enestare	ènestare	koltrast
fock, lomme	fåkk, lòmme	ficka
färs	fääʒ	stoja, stimma, ”anbates”
garsken	g`ʌʒken	galen, tokig
gingli	jìŋli	se reklös
gippe	jìppe	stjälpa, välla omkull
gnie	gnie	springa, ha bråttom
gremme	grèmme	grimma
grine	grìne	skratta
grine ille	grine ille	grimasera av större eller mindre smärta
gröne	gr`öne	mumla ilsket
grönsväl	gr`önsväl	gräsmatta (även på åker m.m.)

gå på huset		gå på dass
gökabyxer	j`ökabykkser	gullvivor
hattnek	hättnek	en av neckerna, d.v.s. tjärvarna, som täcker övriga i en röke, d.v.s. skyl. ("e nek, två necker") även förklenande uttryck om en person
hotstång		järnspekt
hur eller hur	hur alle hur	i vilket fall som helst
hällutt	h`ällut	kutryggig
hörver	h`erver	dålig mark (impidiment)
ikalved	ikAlved	dräktig ko
illvröle	illvrøle	ropa eller skrika starkt
jomle	jømmle	prata sluddrigt och otydligt
jongle	jøngle	vagga, gå ostadigt
kippskodd	şippskodd	klädd i skor men utan strumpor
klinke,	klinke,	vridbar liten tråkloss använd som låsinrättning för dörr
knavre	knååvre	
klök	kløk	näringsrik frodig mark (även skämtsamt om fet person)
krum	krumm	krokig, böjd
krumsen	krümmsen	valhänt på grund av nedkylning, stelfrusen
kreka, köna	kréka, ş`öna	kreaturen
köne	k`öne	flicka
likxen	likksen	bra, perfekt, men används bara i negativ betydelse: Vävstolen du gjorde, den blev väl inte så likxen? -Hur mår du? -Det är inte så likset.
longe	løne	redan
marr	mARR	märr, sto
mulvante		finns i sv.ak.ordlista
möje	m`øjje	fruntimmer (nedsättande)
i möra	i m`ørA	i morgon
på möran	på m`ørAN	på morgonen
najelkalla	nåjelkAlLA	kyla efter kyla i nagelrötterna (nagelspräck)
nek	nek	tjärve (se även hattnek)
ollapomper	`ållapomper	nötskrikor
ovördi	øvøli	slarvig (jämför vøle)
påse	p`åse	andas tungt (eller snabbt?)
reklös,	rèkløs,	ostadig, alltför svagt sammanfogad, ginglig
rekelös	rèkelös	
risk	Risk	stor hack
råke	R`åke	ha lokalkännedom ("jag råker inte i Stockholm")
scheke	şèke	sära på benen
sidda	sídda	sluttningen på en (inte alltför stor) dal
simme	simme	snöre (ordet är även uttalet av rikssvenskans simma)
sinsilere	sensilére	kissa
skerki	şèrki	ostadig
skonge	skønje	klangfullt eko
skong	skonş	skev (mest om hjul som inte sitter i rät vinkel mot axeln)
skroe	skrøe	skrika, vråla, hålla oväsen
sköre	ş`øre	skata
slundi	slünndi	klurig, klipsk (kanske även händig)
släcke	sl`ække	få den kännbara erfarenheten av att misslyckas med något

förveten	f`ærrveten	man trodde sig kunna klara av
smöl	smøl	smula, smolk
speti	spèti	spinkig, tunn, mager
spickegädde	spìckegädde	1. kasta spikgädda, d.v.s. kasta smörgås (kasta macka), även ett vid sådd av misstag lämnat område på åker
spännsticker	Sp`ännsticker	törstickor, spånstickor
storförgo	stòrförgó	visa motvilja mot att ta emot hjälp eller gåva
terjit	tèrjit	nersmetat, kletigt
tjurvill	şùrvill	brunstig ko eller kviga
trejevinn	trejjevínn	tredje våningen, vindsvåning
tvarsåg	tv`arsåj	tvåmanssåg
urjen	ùrjen	stel och öm i kroppen
usken	ùsken	frusen, inte pigg (frusen i nedblötat tillstånd)
vanpating	vànpatìng	djur som är missbildat eller inte utvecklas normalt
vrebör	vrèbör	tjurig
vröle	vr`øle	vråla
vånne	v`ånne	reagera negativt på något, fästa vikt vid något (numera tydligen enbart nekande: ”det vånne han inte” eller som fråga ”vånne han det tro du” men inte jakande som t.ex. ”jag tror att han vånne det”)
völe inte	v`øle inte	bry sig inte om
ångsen	`ångsen	(från ordet <i>ångest</i>) rädd, ängsligt, nervös
älemäte	`älemäte	negativt och nedsättande substantiv, kan gälla såväl människa som djur
ättebyla	`ättebyla	efterbörden
ättåt	`ättåt	efteråt
örje	`örje	strypa, med t.ex. snara

Krokshults natur- och kulturresevat

År 1991 tillkom Krokshults natur- och kulturresevat med syftet att visa upp ett gammalt och väl bevarat odlingslandskap. Det finns inte så många liknande platser kvar i vårt land, vilket gör resevatet unikt. Det kommer årligen grupper och enskilda personer hit. Området är 22 ha stort och ligger i utkanten av byn Krokshult mot Mörlunda. Markägaren heter Ivar Andersson och har full ägande- och

brukanderätt. Jorden brukas och hagarna betas av nötkreatur. Resevatet kommer att utökas med ett område på grannens mark. Det är länsstyrelsen i Kalmar län som förvaltar resevatet. När man vandrar genom området kan man beskåda gårdsgårdar, stenmurar, små åkrar och ängar, hamlade träd mm. Det finns en rik flora med många unika arter.

Krokshultsbygdens vandringsled

Efter att byalaget bildats 1997 vaknade tanken ganska snart på att kunna förlänga den redan existerande vandringsled som fanns i byns naturresevat. Det dröjde dock ända fram till 2003 innan beslutet fattades. Ivar Andersson, Stig Karlsson och Veine Sjöo utsågs att utforska och planera en lämplig sträckning. Till arbetet med ledens

färdigställande anslöt sig sedan många frivilliga inom föreningen. Stättor byggdes, buskar röjdes, ris drogs undan och hela sträckan markerades med färg. Dessutom byggdes under sommarhalvåret 2003 två kolarkojor på platser som förr varit kolbottnar. Förutom de frivilliga ideella krafterna tillkom även ekonomisk hjälp i form av bidrag från Länsstyrelsen och Skogsvårdsstyrelsen.

Vid invigningen 28 maj 2005 fanns en 18 kilometer lång vandringsled att presentera. På Backstugetomten mellan Gärdet och Gatbacken var en scen placerad, och där framträdde Fredrik B Nilsson bland annat i rollen som Leif Loket Olsson. Därefter klipptes bandet och alla besökarna kunde vandra iväg längst leden för att i Träthult bli bjudna på kolarbullar och musik. Slutpunkten var Höckhult, där Lifvens

framträdde på ett lastbilsflak och där det sedan blev fest på Emilssons loge.

Under åren har sedan många vandrare färdats på deletapperna och ibland hela sträckan, och under de flesta åren har

”Vandringsledens dag” arrangerats på nationaldagen.

En del av sträckan har då använts, ofta med tipspromenad och förtäring vid målgången.

Krokshultsbygden har ett rikt och varierande natur- och kulturlandskap. Detta är en stor tillgång, som vi gärna vill att andra ska få uppleva. Ett bra sätt att på närmare håll upptäcka bygdens skönhet är att följa olika vandringsleder. År 2011 kom filmen Landet som inte längre är. Peter Gerdehag har skildrat livet på en bondgård i Krokshult under mer än 30 år. Filmen skildrar en familjs arbete under olika årstider.

Byalaget

Krokshultsbygdens byalag är politiskt obundet och har till ändamål att verka för samhörighet och gemenskap i bygden. Byalaget skall också genom olika aktiviteter skapa intresse för bygdens historia och kultur samt tillvarata sina medlemmars intresse för bygdens framtida utveckling.

Den fjärde april 1997 startade Krokshults

byalag. Den nybildade föreningens verksamhet resulterade i att anslagstavlor sattes upp i byn, att badplatsen underhölls, att skogsbilvägarna skyltades med namn, att studiecirkel ordnades och bidrag lämnades till förbättring av missionshusets kök. Föreningen skaffade sig snart en egen logga och en egen hemsida på webben.

Nytt namn

Den tredje mars år 2000 bytte föreningen namn till Krokshultsbygdens byalag, och både det gamla och nya namnet har föreningen sin historiskt motiverade stavning med x istället för ks.

Byalagets styrelse 2012

Ordförande: Else-Marie Thunberg,

Kassör: Karl-Johan Höckerdal,

Ledamot: Åke Svensson,

Ledamot: Anna Wahlstéen

Ledamot: Sture Karlsson,

Ledamot: Nils-Inge Hagman

Ledamot: Susanne Svensson

Krokshultsbygdens
byalag

En natur- och kulturstig i Träthult

Som en komplettering till kapitlen om jord- och skogsbruk i del 2 kommer här en beskrivning av ett projekt med agrarturism, vilket kan vara ett exempel på möjlig företagsamhet på landsbygden. Kristina och Stig Karlsson köpte på 1990-talet en gård i Träthult. Efter hand väcktes tankar om att levandegöra gårdens historia.

Efter ett långvarigt och strävsamt arbete med restaurering har de kommit nära målet. Stig tar dig här med på en premiärvandring på **Träthults Natur- och Kulturstig**:

Tanken bakom ovanstående namn är att skapa en underhållande och spännande vandring i det gamla jordbrukslandskapet från mitten på 1800-talet fram till våra dagar. Arbetet har kostat tid och pengar. Bakom satsningen finns ett stort mått av idealism men också en företagsmässig idé att verksamheten ska generera en vinst. Det kan vara guidning av grupper, kursverksamhet och boende. Du kan få vara med om ängsslåtter, hamling, fagning (städning på våren), gårdsgårdhågnande, reparation av gamla verktyg och byggnader eller användning av gammal målningsteknik. Vi tror att detta koncept kan vara ett sätt att överleva på landsbygden.

Efter denna inledande presentation startar vandringen. Vi parkerar bilarna vid bäcken mellan Träthult och Höckhult. Där kan man på en skylt läsa om ett stort dikningsföretag. I närheten finns rester efter ett grustag för vägunderhåll och hemmanets enda backstuga med namnet Strömsrum. Stigen går sedan stadigt uppför mot Enebrånan och en nyuppförd grillplats. En bro över bäckravinen passeras och på andra sidan finns Krokshultsängen. Därefter går stigen genom Krokshultehagen och kommer in på utlagda åkrar, vars namn kan läsas på skyltar. På en åker finns en rastplats, där vi i lugn och ro kan beskåda äldre tiders

stenuptagning. Efter vilan kommer Logärdesängen (en slåtteräng) och den gamla ladugården från 1800-talet. Därefter besöker vi Axels hemtrevliga stuga som återställts med största varsamhet

Nästa anhalt är en gammal stugtomt, där rester från murstockar till en tvillingstuga kan anas. I närheten finns gårdens moderna lagård. Den sista biten går vi på den gamla landsvägen med Träthultebackarna. På hela vandringen finns informations-tavlor, och stigen är markerad med blå-vit färg. Efter byn mot Fallebo finns även en busshållplats vid ett vindskydd, kallat Eldorado. Projektet blir klart för allmänheten år 2013.

Alla är välkomna. Du kan gå själv efter en karta eller följa med i en guidad grupp. Det finns en intressant historia bakom gårdens tidigare ägare under fyra generationer. Uppgifter om tider, olika aktiviteter samt boende fås vid förfrågan. Väl mött i Träthult!

Arbetet för att återställa hus och mark har uppmärksammats från flera håll. Under år 2012 har Kristina och Stig fått ett miljödiplom från centern i Oskarshamns kommun. På nationaldagen fick makarna även motta en utmärkelse från kommunen – Bygg-Oskar. Många har redan besökt gården och uttryckt sin förtjusning.

Någon skrev i dagboken: *Plötsligt stod tiden stilla*

Kristina och Stig tilldelas Centers miljöpris av Evy Jonsson och Anette Rogö

Hur blir det i framtiden

Det är svårt att veta hur det kommer att se ut i Krokshultsbygden i framtiden. Med utgångspunkt från läget idag kan man kanske bli pessimistisk. Vi har frågat en del personer om deras tankar. Man vill gärna tro på det bästa: en levande landsbygd. Eftertankens krassa verklighet innebär dock många frågetecken.

Låt oss ta en titt på befolkningsutvecklingen i området. Folkmängden har på drygt hundra år minskats från 420 till cirka 55 personer i dagsläget. Det finns fem barnfamiljer med 12 barn och ungdomar. Drygt 20 är fyllda sextio år. Resten tillhör en mellangeneration, som säkert kommer att bo kvar på sina gårdar eller fastigheter. För den yngsta generationen är det troligt att många måste söka sig bort från bygden för utbildning och sysselsättning. Kanske kommer några tillbaka och tar över gårdar och fastigheter. Fylls det inte på med unga människor ser framtiden mörk ut.

Under de senaste åren har det skett en hel del förändringar, en del positiva men mest negativa. Drygt tio personer har flyttat från

bygden under den senaste tioårsperioden, däribland två barnfamiljer.

Josef Karlsson, Träthult.

Kommer han att stanna kvar i bygden?

Under år 2012 inträffade i alla fall en ljusglimt. En familj från Belgien köpte den avstyckade gården Stackvallen i Krokshult.

Familjen består av Sarah, Tobias, Pipilotti och den nyfödde sonen Ragnar. De har varit i Sverige tidigare och sökt en lämplig gård med åker- och betesmark, lite skog till ved och virke.

Så fann de alltså sitt drömställe i ett gammalt kulturlandskap långt bort från stadens trafikbuller. De tidigare brukarna var två bröder, som på ett gammaldags sätt levde av det som framför allt jorden gav.

Mangårdsbyggnaden är unik. Den uppfördes på 1880-talet och det mesta är oförändrat, endast tapeter har ersatts med nya. En järnspis i köket installerades kring sekelskiftet 1900, och belysningsströmmen kom 1934. I övrigt fanns inga moderniteter. Nu har alltså gården fått nya ägare, som vill driva ett jordbruk enligt gamla metoder. Det ska finnas arbetshästar, kor och andra husdjur av gamla lantraser. Bostadshuset ska renoveras med varsam hand, där man vill bevara så mycket som möjligt av det gamla. Byggnadsvård är ett honnörsord. En brunn har borrats, avlopp har grävts och trefasström har installerats.

Sedan kom det första bakslaget. I huset fanns hussvamp. Men i sann nybyggeranda är det inget hinder som inte kan övervinnas. Man har utstakat en framtid i bygden, där självhushållning står högt på agendan. Vi kan bara hoppas att allt går bra. Framtiden vet vi inte så mycket om.

Det är kanske så att det måste komma människor utifrån med nya idéer. Men då måste man ha någonting att flytta till. Avstyckade jordbruksfastigheter vore önskvärda.

Nya familjen på Stackvallen

Stig Karlsson: *Det såg dystert ut även på 1900-talet ibland. Jag tror att bygden kommer att fortleva även det inte ser så ljus ut när djurhållningen försvinner på alltfler ställen. Förhoppningsvis kommer yngre generationer att ta över. Det öppna landskapet kan leva vidare genom EU-bidragen som riktas till hagmarker med särskilda värden.*

Krokshultsbygden har ett rikt och varierande kulturlandskap, som vi alla är skyldiga att bevara. Området är unikt och klassas som riksintresse. Idag brukas ännu en relativt stor del av de bästa åkrarna, och på ett mindre antal av de ursprungliga gårdarna finns egna djur eller betesdjur. EU-bidragen har betytt mycket för att hålla landskapet öppet. Hur blir det om dessa bidrag försvinner eller minskas? Det är framförallt den äldre generationen som bedriver djurhållning. Det är utan tvekan ett oroande faktum att det finns få djurhållare under pensionsålder. Kommer

de yngre generationerna att ha samma intresse och förståelse för det gamla brukningslandskapet? Antalet mjölkbönder har minskat drastiskt i Kristdalabygden. Kanske kan gårdsägarna i Krokshultsbygden erbjuda arrenden och betesmarker?

Det finns alltså en hotbild mot det öppna landskapets framtid. På senare år har bygden drabbats av vildsvinens härjningar.

Vi kan förvänta oss att skadorna ökar på den uppodlade jorden och dess grödor. Det är angeläget att både jaktlag och markägare i bygden samverkar för att begränsa intrången. Antalet djur har ökat nästan explosionsartat.

Vårt vackra natur-och kulturlandskap är en resurs, som det gäller att marknadsföra för turism.

Den viktigaste näringen har under alla tider varit jordbruket. Här lade människorna ner all sin tid och energi att bruka jorden och hålla boskap. Det finns många spår av odalbondens verksamhet. Det är åkrar och ängar, gårdsgårdar och byggnader. Man hade namn på varje plats. Det var t ex Logå kern och Järnmossen. Det är stor risk att alla dessa gamla namn faller i glömska med tiden. Vi vill avslutningsvis rikta en uppmaning till alla gårdsägare att nedteckna alla dessa ägonamn. Vi hedrar på detta sätt det gamla bondesamhället och dess strävsamma människor.

Källor:

Minnenas Journal år 2012

Börja forska kring ditt hus och din byggd, Kjell Andersson och Per Clemensson

Köket förr i tiden, Birgitta Conradsson och Jane Fredlund

Trähus- en handbok, Andreas af Malmborg och Johan Månsson

Veines böcker om byarna i bygden

Så levde man förr, Jane Fredlund

Dasset, inte bara en skitsak, Kalle Bäck

Fikadags, Elisabet Andréasson

Skrock, sed och sägen, Per Söderbäck

Sveriges bebyggelse, Kalmar län, redaktion Sigurd Eriksson

Skifteshandlingar

Muntliga uppgifter

Församlingsböcker

Uppgifter från PLF

PRO:s , bok ”Gräv där du står”

Oskarshamns posten

Oskarshamns tidningen

Intervjuer: personer från bygden

Privata fotografier

Utgiven av Studiegruppen
i Krokshultsbygdens byalag

December 2012

